

UCHWAŁA NR IV/25/2011
RADY GMINY STAROGARD GDAŃSKI

z dnia 27 stycznia 2011 r.

w sprawie przyjęcia Programu opieki na zabytkami Gminy Starogard Gd.

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 9, w związku z art. 18 ust. 2 pkt 15) ustawy z dnia 8 marca 1990r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr 142 z 2001r., poz. 1591 ze zmianami) oraz art. 87 ust. 3,4 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami), Rada Gminy Starogard Gdański uchwala co następuje,

§ 1. 1. Przyjmuje się Program opieki na zabytkami gminy Starogard Gdański sporządzony na lata 2011 – 2014, zwany dalej Programem.

2. Program, o którym mowa w ust. 1 stanowi załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Starogard Gd.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Pomorskiego.

Przewodniczący Rady Gmin

Jan Wierzba

Załącznik do Uchwały Nr IV/25/2011
Rady Gminy Starogard Gdański
z dnia 27 stycznia 2011 r.

w sprawie przyjęcia Programu opieki na zabytkami Gminy Starogard Gd.

Program opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański na lata 2011-2014
Opracowany przez zespół WGS84 Polska Sp. z o.o. ul. Białostocka 22 lok. 30 03-741 Warszawa
www.wgs84.pl

Spis treści

1. Wstęp
1. 1. Podstawa prawna
1. 2. Cele opracowania Programu
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
3. Zgodność Programu z krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi dokumentami programowymi oraz dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy
 3. 1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013
 3. 2. Założenia do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
 3. 3. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego
 3. 4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013
 3. 5. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego
 3. 6. Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Pomorskim na lata 2004-2013
 3. 7. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010
 3. 8. Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2003-2013
 3. 9. Dokumenty wyznaczające kierunki rozwoju Gminy Starogard Gdański
4. Ogólna charakterystyka zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański
 4. 1. Obiekty nieruchome objęte ochroną prawną
 4. 1.1. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego
 4. 1.2. Obiekty uznane za pomniki historii i parki kulturowe
 4. 1.3. Ochrona ustalona w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Starogard Gdański
 4. 1.4. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków
 4. 2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków

4. 3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków
4. 4. Zasoby muzealne
5. Cele i planowane działania w zakresie opieki nad zabytkami
 5. 1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański
 5. 2. Priorytety w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański
 5. 3. Kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami
6. Monitoring procesu realizacji Programu
7. Potencjalne źródła finansowania realizacji Programu
8. Podsumowanie
9. Źródła danych

Wstęp

Gmina Starogard Gdański położona jest w południowej części województwa pomorskiego, w powiecie starogardzkim. Graniczy z gminą Skarszewy na północy, gminą Zblewo na zachodzie, gminą Lubichowo i gminą Bobowo na południu oraz gminami Tczew, Subkowy, Pelplin (powiat tczewski) na wschodzie oraz z Miastem Starogard Gdański, które otacza (mapa 1).

Mapa 1

Położenie Gminy Starogard Gdański w powiecie starogardzkim

Gmina Starogard Gdański składa się z 27 sołectw: Barchnowy, Brzeźno Wielkie, Ciecholewy, Dąbrówka, Janin, Janowo, Jabłowo, Klonówka, Kokoszkowy, Kolincz, Koteże, Krąg, Linowiec, Lipinki Szlacheckie, Nowa Wieś Rieczna, Okole, Owidz, Rokocin, Rywałd, Sucumin, Sumin, Stary Las, Siwiątka, Szpęgawsk, Trzcina, Zduny, Żabno. Największą miejscowością pod względem liczby mieszkańców są Kokoszkowy (1475 osób), Nowa Wieś Rieczna (902 osoby) i Dąbrówka (821 osób). Powierzchnia Gminy wynosi 195 km², co stanowi 14% powierzchni powiatu starogardzkiego. Dominującym typem pokrycia terenu gminy są użytki rolne. Zajmują one łącznie 11.790 ha, tj. ok. 60% powierzchni gminy. Gminę Starogard Gdański według stanu z 2009 roku zamieszkiwało 14.699 mieszkańców, w tym 7.410 mężczyzn oraz 7.289 kobiet.

Na terenie Gminy, w jej północno-zachodnim fragmencie zlokalizowana jest część Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Rzeki Wierzycy (6,4 km²), zaś w południowo-zachodniej części Gminy Obszaru Chronionego Krajobrazu Borów Tucholskich (2,2 km²). Obszar chronionego krajobrazu obejmuje tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych. Zagospodarowanie tych obszarów powinno zapewnić stan względnej równowagi ekologicznej systemów przyrodniczych.

Wśród zatwierdzonych form ochrony przyrody znajdują się także pomniki przyrody:

- letnia sosna pospolita (obwód 395 cm, wysokość 25 m) w Suminie, na terenie szkoły podstawowej. Data pierwszego ustanowienia: 31. 05. 1977 r.,
- letnich drzew dębów szypułkowych (obwody: 4,40 m; 4,80 m; 3,20 m; 5,70 m; 3,90 m; wysokość 30 m). Zlokalizowane są one na terenie Leśnictwa Szpęgawsk, oddz.130 d. Data pierwszego ustanowienia: 30. 09. 1982

Działania w zakresie kultury i sportu podejmowane i prowadzone są na terenie Gminy Starogard Gdański przez wielu organizatorów: samorząd gminny, Bibliotekę w Kokoszkowach z punktami bibliotecznymi w Suminie oraz w Szpęgawsku, szkoły, Zespół Świetlic Wiejskich, Koła Gospodyń Wiejskich, Ochotnicze Straże Pożarne. Znaczna część potrzeb kulturalnych mieszkańców Gminy zaspokajana jest w mieście Starogard Gdański.

Na terenie Gminy działania prowadzi Lokalna Grupa Działania Chata Kociewia, która łączy podmioty gospodarcze, instytucje, samorządy i inne organizacje pozarządowe we wspólnym działaniu na rzecz rozwoju 14 gmin: Bobowo, Lubichowo, Kaliska, Osieczna, Osiek, Skarszewy, Skórcz, Stara Kiszewa, Starogard Gdański, Smętowo Graniczne, Zblewo, Liniewo, Czarna Woda, gmina miejska Skórcz. W Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2007-2013 LGD Chaty Kociewia zaplanowano przedsięwzięcia, których celem jest zwiększenie poczucia tożsamości Kociewiaków w oparciu o kulturę, dziedzictwo i historię Kociewia. W ramach realizacji celu przewiduje się zagospodarowanie kompleksów dworsko-parkowych, rewitalizację i przywrócenie dawnego wyglądu i znaczenia zabytkowych cmentarzy, tworzenie Izb Regionalnych, promocję regionalnych produktów, organizacji imprez związanych z kultywowaniem tradycji, organizacja wystaw, galerii wraz z warsztatami, organizacja warsztatów regionalnych, zbieranie informacji o przodkach, otwarcie prywatnej galerii sztuki, utworzenie stron internetowych promujących Kociewie.

Na terenie Gminy Starogard Gdański występują liczne zabytki architektury i budownictwa. Są to m.in.: kościoły, budynki mieszkalne i gospodarcze, parki oraz cmentarze. Obecnie na terenie Gminy 267 obiektów objętych jest wojewódzką ewidencją zabytków, z czego 20 obiektów figuruje w rejestrze zabytków. Na uwagę zasługują obiekty sakralne m.in.: kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego zbudowany w XV wieku w Dąbrówce, kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca w Jabłowie z XIV wieku, kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny w Klonówce z XIV wieku, kościół parafialny p.w. Św. Barbary w Kokoszkowach z XIV wieku, kościół parafialny p.w. NMP w Kręgu z XIX wieku oraz kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela w Suminie z XX wieku. Godne uwagi są także zespoły dworsko-parkowe w Owidzu, Rokocinie i Szpęgawsku oraz pałacowo-parkowe w Nowej Wsi Riecznej i Sucuminie.

Celem polityki w dziedzinie opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański jest konsekwentne i planowe realizowanie kompetencji władz lokalnych poprzez włączenie dziedzictwa kulturowego w obszar zainteresowania działalności gminy oraz szczególnej dbałości o krajobraz kulturowy regionu. Polityka ta powinna się przejawiać w dążeniu do zachowania charakterystycznych elementów zabytkowych i przyrodniczych regionu, a także rewaloryzacji przekształconych cennych elementów dziedzictwa kulturowego ze szczególnym uwzględnieniem propagowania tradycyjnych form i cech

architektury regionalnej. Podnoszenie walorów zabytkowych ma na celu ich wykorzystanie w promocji kultury i dla rozwoju turystyki na terenie Gminy. Poszanowanie tradycji historycznej i utożsamianie się z krajobrazem kulturowym regionu jest niezbędnym warunkiem podjęcia i przeprowadzenia prac, mających na celu zachowanie i promocję dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański.

Dokument Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański składa się z ośmiu rozdziałów:

1 **Wstęp** , w którym omówione zostały podstawy prawne opracowania Programu oraz cele jego realizacji.

2 **Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami** , w którym opisany został stan prawny w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

3 **Zgodność Programu z krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi dokumentami programowymi** , gdzie omówione założenia dokumentów krajowych, wojewódzkich i powiatowych zostały uwzględnione w Programie opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański.

4 **Ogólna charakterystyka zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański** , w którym przedstawiono zabytki i zasoby muzealne oraz zaprezentowano przestrzenne rozmieszczenie zabytków wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego.

5 **Cele i planowane działania w zakresie opieki nad zabytkami** , gdzie zostały określone priorytety i kierunki planowanych działań w zakresie opieki nad zabytkami.

6 **Monitoring procesu realizacji Programu** , w którym zaproponowano wskaźniki oceny wdrażania Programu.

7 **Potencjalne źródła finansowania realizacji Programu** , w którym wskazano potencjalne źródła pozyskania wsparcia finansowego na realizację zadań z zakresu opieki nad zabytkami ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

8 **Podsumowanie** .

Program opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański, stanowi jeden z elementów wdrażania polityk przestrzennych i jako taki powinien stanowić podstawę do istotnej poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy poprzez określenie kierunków działań w zakresie opieki nad zabytkami. Środkiem prowadzącym do tego celu jest ustalenie w programie uwarunkowań i działań ochronnych wobec środowiska kulturowego oraz edukacyjnych i wychowawczych wobec lokalnej społeczności. Przedmiotem opracowania Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański jest dziedzictwo kulturowe w granicach administracyjnych gminy, natomiast celem jest określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami.

1.1. **Podstawa prawna**

Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) powinien sporządzić na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy. Do zadań własnych gminy zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym w szczególności w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Podstawą do opracowania Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański była umowa z dnia 10 sierpnia 2010 r. pomiędzy Urzędem Gminy Starogard Gdański a WGS84 Polska Sp. z o.o.

1.2. **Cele opracowania Programu**

Celem opracowania Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański zgodnie z zapisami ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest:

1. włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania gminy,
2. uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego
3. zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,

4. wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
5. podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
6. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
7. podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej stanowi, iż obowiązkiem państwa jest ochrona dziedzictwa narodowego (art. 5), upowszechnianie i równy dostęp do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6 ust. 1), jak również wskazuje, iż każdy obywatel jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie (art. 86). Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Definicja zabytku

Zgodnie z art. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Ochrona zabytków

Ochrona zabytków w myśl zapisów art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

1. zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych, które umożliwiają, trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie
2. zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków,
3. udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków,
4. przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę,
5. kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków,
6. uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkami

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności na zapewnieniu warunków:

1. naukowego badania i dokumentowania zabytku,
2. prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
3. zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
4. korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
5. popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z art. 6 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne. Ochronie mogą także podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Zabytki nieruchome

Zabytki nieruchome stanowią w szczególności:

1. krajobrazy kulturowe,
2. układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane,
3. dzieła architektury i budownictwa,
4. dzieła budownictwa obronnego,
5. obiekty techniki, w szczególności kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
6. cmentarze,
7. parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
8. miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome

Zabytki ruchome stanowią w szczególności:

1. dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
2. kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
3. numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery,
4. wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczą o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, które dokumentują poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
5. materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach,
6. instrumenty muzyczne,
7. wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne,
8. przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne

Zabytki archeologiczne to w szczególności:

1. pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa,
2. cmentarzyska,
3. kurhany,
4. relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Formy ochrony zabytków

Ustawowymi formami ochrony zabytków są:

1. wpis do rejestru zabytków,
2. uznanie za pomnik historii,
3. utworzenie parku kulturowego,
4. ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Rejestr zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa pomorskiego jest prowadzony przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku. Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określono w rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice.

Park kulturowy może zostać utworzony zgodnie z art. 16 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przez radę gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Park kulturowy może powstać w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami powinna zostać uwzględniona m.in. przy sporządzaniu strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz przy opracowywaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 18 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) powinna zostać uwzględniona w szczególności ochrona:

1. zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
2. innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
3. parków kulturowych

W decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację w zakresie lotniska użytku publicznego (art. 19 ust. 1a ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) w szczególności powinna zostać uwzględniona ochrona:

1. zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
2. innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

Pozostałe akty prawne regulujące kwestie ochrony zabytków

Wśród pozostałych aktów prawnych regulujących kwestie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wymienić należy:

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r., Nr 142, poz. 1591 z późn. zm.),
2. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.),
3. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.),
4. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.),
5. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2009 r., Nr 151, poz. 1220),
6. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.),
7. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2001 Nr 13, poz. 123 z późn. zm.),
8. Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.),
9. Ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.),
10. Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.),
11. Ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.).

3. Zgodność Programu z krajowymi, wojewódzkimi i powiatowymi dokumentami programowymi oraz dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej gminy

Przy opracowaniu Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański uwzględniono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy wynikające

z dokumentów na poziomie krajowym (Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004-2013, tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami), wojewódzkim (Strategia rozwoju województwa pomorskiego, Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Pomorskim na lata 2004-2013, Program Opieki nad zabytkami w Województwie Pomorskim na lata 2007-2010) oraz powiatowym (Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2003-2013). Program opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański na lata 2011-2014 jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi przez krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty programowe oraz dokumentami wyznaczającymi kierunki polityki przestrzennej Gminy, mianowicie: Strategią rozwoju gminy wiejskiej Starogard Gdański, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Starogard Gdański oraz Planem odnowy miejscowości Brzeźno Wielkie na lata 2009-2015, Planem odnowy miejscowości Jabłowo, Planem odnowy miejscowości Kokoszkowy, Planem odnowy miejscowości Janowo, Planem odnowy wsi Barchnowy, Planem odnowy miejscowości Sumin, Planem odnowy miejscowości Koteże, Planem odnowy miejscowości Owidz, Planem odnowy miejscowości Rokocin, Planem rozwoju wsi Siwiałka, Planem rozwoju miejscowości Sucumin, Planem odnowy miejscowości Szpęgawsk, Planem rozwoju i programem odnowy wsi Trzcińsk, Planem rozwoju i programem odnowy wsi Okole, Planem rozwoju miejscowości Lipinki Szlacheckie, Planem rozwoju miejscowości Linowiec, Planem rozwoju miejscowości Klonówka, Planem rozwoju miejscowości Kolincz.

3.1. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013

Misją Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2013 przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. jest zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego dorobku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów. Celem strategicznym jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach poprzez m.in. zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywną ochronę zabytków. W Uzupełnieniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, przyjętej w dniu 14 czerwca 2005 r., rozszerzono cele strategii, wprowadzono system jej realizacji, monitorowania i ewaluacji. Jednym z proponowanych kierunków działań jest ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego poprzez kompleksową rewaloryzację zabytków oraz obiektów przemysłowych i powojennych, ich adaptację na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne, a także inne cele społeczne, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, budowa i rozbudowa sieci informatycznych w celu promocji potencjału kulturowego regionów, inwentaryzacja i digitalizacja zabytków dziedzictwa ruchomego i nieruchomego oraz ich promocja.

Jako podstawowe wskaźniki monitoringu i ewaluacji Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego uznano:

- a) liczbę zabytków ruchomych i nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków,
- b) liczbę obiektów zrewitalizowanych i odnowionych,
- c) wartość odnowionych zabytków kultury.

Instrumentem realizacji strategii jest Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2013. Wśród najważniejszych celów strategicznych państwa w zakresie ochrony zabytków wymieniono:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej,
- ograniczenia uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za postępowanie niezgodne z prawem,
- intensyfikacja ochrony i upowszechnianie dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

3.2. Założenia do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zatwierdzone w dniu 10 maja 2004 r. przez Ministra Kultury Waldemara Dąbrowskiego. Założenia zostały opracowane przez specjalny zespół Rady Ochrony Zabytków przy Ministrze Kultury pod przewodnictwem prof. dr hab. Bogumiły Rouby. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami powinien określić cele i kierunki działań oraz zadania, podejmowane w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem opracowania krajowego programu jest wzmocnienie ochrony i opieki nad istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące cele działań w zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

- a) pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych, ruchomych i dziedzictwa archeologicznego,
- b) objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki,
- c) pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa,
- d) ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami,
- e) ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach,
- f) udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

3.3. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego

W Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego, stanowiącej załącznik do uchwały nr 587/XXXV/05 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 18 lipca 2005 roku w sprawie przyjęcia Strategii Rozwoju Województwa Pomorskiego, przyjęto horyzont czasowy do 2020 r. Strategia obejmuje 14 celów strategicznych ujętych w ramach trzech priorytetów: konkurencyjność, spójność i dostępność. W diagnozie stanu województwa pomorskiego jako wartości regionalne uznano kulturę i tożsamość, a w szczególności wskazano, iż dziedzictwo kulturowe województwa stanowi duży i nie do końca wykorzystany potencjał regionu, a dostęp do dóbr i usług kultury na wsi jest ograniczony. Województwo pomorskie wyróżnia oryginalna wielokulturowość, stanowiąca mieszankę dziedzictwa polskiego (w tym kaszubskiego, kociewskiego i kresowego), hanzeatyckiego, ukraińskiego i innych. Jej materialnym odzwierciedleniem są liczne zabytki i obiekty kulturalne. Według zapisów Strategii brakuje jednak spójnej i konsekwentnie realizowanej promocji wykorzystania dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia świadomości historycznej i tożsamości regionalnej oraz podniesienia atrakcyjności osiedleńczej, turystycznej i inwestycyjnej regionu. Wizją województwa pomorskiego w 2020 r. jest posiadanie statusu znaczącego partnera w Regionie Morza Bałtyckiego – regionu czystego środowiska, wysokiej jakości życia, rozwoju opartego na wiedzy, umiejętnościach, aktywności i otwartości mieszkańców, silnej i zróżnicowanej gospodarki, partnerskiej współpracy, atrakcyjnej i spójnej przestrzeni, a także kultywowania wielokulturowego dziedzictwa oraz tradycji morskich i solidarnościowych. Województwo pomorskie ma stać się regionem:

- **konkurencyjnym**, włączonym do międzynarodowej sieci przepływu informacji, wiedzy i kooperacji naukowej, gospodarczej i kulturalnej, stanowiącym atrakcyjne miejsce dla inwestorów, turystów, studentów, naukowców, a także obecnych i potencjalnych mieszkańców,

- **spójnym** zgodnie z zasadą „jedność w różnorodności” poprzez tożsamość budowaną na fundamencie poszanowania bogatej spuścizny historycznej oraz tradycji, dorobku i dziedzictwa Kaszub, Kociewia, Powiśla i Żuław oraz innych części regionu,

- **dostępnym**, zapewniający wysoki standard życia, dobrą jakość środowiska przyrodniczego i kulturowego, a także bezpieczeństwo powodziowe i energetyczne oraz oferujący wyrównany dostęp do wysokiego poziomu świadczeń i usług w sferach: edukacji, ochrony zdrowia, bezpieczeństwa publicznego, pomocy społecznej, kultury, sportu i rekreacji.

3.4. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 został przyjęty przez Zarząd Województwa Pomorskiego w dniu 2 października 2007 r. Jego celem strategicznym jest poprawa

konkurencyjności gospodarczej, spójności społecznej i dostępności przestrzennej województwa przy zrównoważonym wykorzystaniu specyficznych cech potencjału gospodarczego i kulturowego regionu oraz przy pełnym poszanowaniu jego zasobów przyrodniczych. W ramach Osi Priorytetowej 3: Funkcje miejskie i metropolitalne, osi priorytetowej 6: Turystyka i dziedzictwo kulturowe oraz osi priorytetowej 8: Lokalna infrastruktura podstawowa przewidziane zostały działania, polegające m.in. na ochronie dziedzictwa kulturowego. Wykorzystanie wielu z obiektów dziedzictwa kulturowego regionu dla potrzeb turystycznych wymaga odpowiedniego przystosowania i promocji. W Osi Priorytetowej 6: Turystyka i dziedzictwo kulturowe, uwagę przywiązuje się do realizacji przedsięwzięć związanych ze wsparciem dziedzictwa kulturowego.

3.5. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego

W dniu 26 października 2009 r. uchwałą nr 1004/XXXIX/09 Sejmik Województwa Pomorskiego przyjął Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego. Kierunki zagospodarowania przestrzennego to m.in. ochrona i odnowa charakterystycznych zasobów dziedzictwa kulturowego regionu, tj.: układów ruralistycznych, zabytków wsi pomorskiej, dziedzictwa morskiego i rzeczno, dziedzictwa budownictwa ceglano i drewnianego (przede wszystkim dziedzictwa kulturowego Ziemi Słupskiej, Żuław, Powiśla, Kaszub oraz Kociewia), zespołów rezydencjalnych, zespołów zieleni urządzonej oraz wybitnych dóbr kultury współczesnej.

W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego wskazano następujące zasady zagospodarowania przestrzennego:

- a) ochrona różnorodności dziedzictwa kulturowego wykształconego w wyniku wielu procesów kulturowych oraz dóbr kultury współczesnej,
- b) ochrona zachowanych zespołów obiektów zabytkowych o wyrazistej tożsamości – nawet jeśli poszczególne obiekty nie posiadają wybitnej wartości historycznej lub artystycznej,
- c) wprowadzanie funkcji umożliwiających efektywne i racjonalne gospodarowanie obiektem zabytkowym,
- d) unikanie przekształceń przestrzennych mogących zagrażać zasobom dziedzictwa kulturowego, np.: dysharmonijne lub szkodliwe sąsiedztwo,
- e) stwarzanie przestrzennych warunków dla kontynuacji funkcji tożsamy dla tradycji miejsca, których podtrzymywanie jest racjonalne,
- f) eksponowanie w strukturze przestrzennej, w panoramach i sylwetach miejscowości elementów najcenniejszych i udostępnianie miejsc o wysokich walorach kulturowych,
- g) komponowanie nowych struktur z uwzględnieniem historycznej zabudowy – uzupełnianie istniejących struktur o nowe elementy tworzące harmonijną całość,
- h) w gminnych dokumentach planistycznych należy:
 - zidentyfikować istniejące i potencjalne konflikty funkcjonalno-przestrzenne związane z ochroną walorów kulturowych,
 - zidentyfikować elementy charakterystyczne krajobrazu kulturowego oraz określić zasady ich ochrony,
 - określić elementy charakterystyczne w przypadku dóbr kultury współczesnej, które winny zostać zachowane.

W Raporcie o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego przyjętym przez Zarząd Województwa Pomorskiego w dniu 18 kwietnia 2006 r. wskazano strefy wymagające szczególnej uwagi dotyczącej ochrony dóbr kultury. Wśród wymienionych stref na uwagę zasługuje Kociewie. Na terenach tych obserwuje się zanik tradycyjnych form budownictwa oraz degradację krajobrazu przez wprowadzanie obiektów dysharmonijnych i naruszanie utrzymywanej przez wieki struktury podziału gruntów.

3.6. Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Pomorskim na lata 2004-2013

Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Pomorskim na lata 2004-2013 została przyjęta uchwałą nr 327/XXIII/04 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 17 maja 2004 r. W założeniach i celach strategicznych w zakresie turystyki w województwie pomorskim uwzględniono priorytet 3: Tworzenie

markowych produktów turystycznych. Zakłada on wykorzystanie bogactwa dziedzictwa kulturowego Pomorza, które sprzyja rozwojowi infrastruktury turystycznej oraz stanowi podstawę do podniesienia atrakcyjności turystycznej regionu.

Należy podkreślić, iż w wyniku debat społecznych przy opracowaniu bilansu strategicznego rozwoju turystyki w województwie pomorskim sformułowano główne obszary problemowe w zakresie rozwoju turystyki w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego i zabytków w regionie Kociewia. Pośród nich wymienić należy:

- brak wyrazistego wizerunku turystycznego województwa pomorskiego,
- niewykorzystanie turystyczne wielu walorów (np. rzek, jezior, zabytków),
- problem obszaru tranzytowego, polegający na kwestii zainteresowania osób przejeżdżających regionem Kociewia.

3.7. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010, stanowi załącznik do uchwały nr 72/VI/07 Sejmiku Województwa Pomorskiego z dnia 26 lutego 2007 r. Głównym celem Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Pomorskiego na lata 2007-2010 jest włączenie problematyki opieki nad zabytkami i ochrony zabytków do zadań strategicznych województwa. Celem strategicznym Programu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego Pomorza, służące budowaniu tożsamości regionalnej oraz promocji turystycznej województwa. Cel ten ma być realizowany w ramach trzech priorytetów: odnowa dziedzictwa kulturowego miast i wsi, ochrona kulturowego dziedzictwa morskiego i rzeczno-terenowego oraz badanie, dokumentacja i promocja dziedzictwa kulturowego

Jako priorytetowe kierunki działań w zakresie odnowy dziedzictwa kulturowego miast i wsi przyjęto:

- zachowanie dziedzictwa kulturowego miast i wsi regionu służące budowaniu tożsamości mieszkańców oraz promocji turystycznej,
- ochronę charakterystycznych elementów krajobrazu kulturowego wsi i regionalnego budownictwa wiejskiego,
- odnowę krajobrazu kulturowego wsi pomorskiej,
- ożywienie obszarów zabytkowych zespołów ruralistycznych oraz urbanistycznych,
- zachowanie dziedzictwa obronno-technicznego,
- poprawę stanu ochrony i opieki nad zbiorami muzealnymi i archiwalnymi,
- trwałe zachowanie i bezpieczeństwo obiektów zabytkowych,
- ekspozycję najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego miast i wsi.

Działania wspierające realizację priorytetu pierwszego mają w szczególności uwzględniać konserwację, renowację, rewitalizację i poprawę stanu zachowania obiektów sakralnych, mieszkalnych miast i wsi, obiektów użyteczności publicznej, obiektów budownictwa obronno-technicznego, a także obiektów gospodarczych, parków, ogrodów i zieleni komponowanej. Ponadto wskazano następujące typy wsparcia działań:

1. Rewitalizacja zabytkowych zespołów ruralistycznych i urbanistycznych.
2. Rewaloryzacja, adaptacja na cele kulturalne, edukacyjne i turystyczne obszarów i obiektów przemysłowych, powojennych i pokolejowych.
3. Konserwacja i rewitalizacja zabytków nieruchomych, ruchomych oraz archeologicznych prowadząca do odtworzenia ich pierwotnego, historycznego wyglądu.
4. Montaż w obiektach zabytkowych niezbędnych urządzeń technicznych, instalacji dla zapewnienia właściwych warunków przechowywania i eksponowania zabytków ruchomych, muzealiów oraz trwałego i użytkowania tych budowli.
5. Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą.

6. Iluminacja najcenniejszych zabytków dziedzictwa kulturowego miast i wsi.

W ramach badania, dokumentacji i promocji dziedzictwa kulturowego (priorytet trzeci) jako pożądany kierunek działań przyjęto m.in. edukację, promocję i popularyzację wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym, służącym kreacji produktów turystyki kulturowej oraz szeroki dostęp do informacji o dorobku kultury regionalnej. Wyznaczone kierunki powinny być wspierane przez działania mające na celu rozpoznanie i promocję najcenniejszych zabytków regionu, w szczególności charakterystycznych zabytków świadczących o ich odrębności i specyfice: dziedzictwa morskiego i rzecznego, dziedzictwa budownictwa ceglanego i drewnianego (w tym dziedzictwo kulturowe Kociewia), a także rozbudowę warstwy dziedzictwa kulturowego w ramach Systemu Informacji Przestrzennej.

3.8. Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2003-2013

Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2003-2013 została przyjęta przez Radę Powiatu Starogardzkiego w dniu 30 sierpnia 2002 r. Elementem wizji rozwoju powiatu jest: „Kociewie starogardzkie – przyjazne i otwarte. Obszar harmonijnego zróżnicowania. Łączący nieszkodliwy dla środowiska przemysł bazujący na lokalnych zasobach naturalnych, z intensywnym rozwojem funkcji rekreacyjno-turystycznej. Zagłębie turystyczne oparte na walorach przyrodniczych oraz unikatowej odrębności kulturowej Kociewia”. Strategia uwzględnia w swoich celach wykorzystanie i rozwinięcie odrębności kulturowej Kociewia i jego walorów przyrodniczych w celu rozwoju społecznego i gospodarczego. W przyjętej Strategii przewiduje się, iż w powiecie starogardzkim kultywowana będzie tradycja i kultura Kociewia jako niezwykle ważny czynnik wyróżniający powiat na tle jego otoczenia i jednocześnie przyciągający zainteresowanie zewnętrzne. Tradycja i kultura Kociewia powinna się stać ważnym elementem promocji powiatu poprzez poprawę dostępności do obiektów turystycznych, rozwój agroturystyki, wspieranie rozwoju twórczości artystycznej, tworzenie małej infrastruktury turystycznej, wspólne centrum informacji i promocji turystycznej, a także profesjonalne materiały promocyjne i informacyjne.

3.9. Dokumenty wyznaczające kierunki rozwoju Gminy Starogard Gdański

Cel główny Gminy zaproponowany w Strategii rozwoju gminy wiejskiej Starogard Gdański, brzmi: „Gmina Starogard Gdański będzie przyjaznym miejscem do życia ludzi pragnących korzystać z możliwości cywilizacji, dla których ważne jest mieszkanie w zdrowym i bezpiecznym środowisku. Oprócz rolnictwa w Gminie rozwiną się nowoczesne przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego, produkcyjne i nieprzemysłowe, firmy i gospodarstwa rodzinne. Rozwój Gminy nie będzie zagrażał środowisku naturalnemu”.

Zaplanowano, że rozwój będzie opierał się na:

- wzroście atrakcyjności Gminy dla mieszkańców, przejawiającej się w poprawie warunków życia i prowadzenia działalności na terenie Gminy,
- rozwijaniu zróżnicowanej struktury gospodarczej, ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa oraz przetwórstwa żywności, produkcji i nowoczesnego rzemiosła oraz usług, na potrzeby własne, miasta i powiatu. Podejmowaniu działań zmierzających do stworzenia warunków dla rozwoju wielozawodowych gospodarstw rodzinnych,
- wykorzystaniu zalet lokalizacji – korzystnego usytuowania Gminy, na które składają się czyste środowisko, położenie wokół miasta stanowiącego centrum powiatu, sąsiedztwo wielkich kompleksów przyrodniczych i turystycznych, nieodległe wielkie ośrodki i międzynarodowe i trasy komunikacyjne.

Strategia wskazuje, że Gmina powinna prowadzić politykę rozwoju opartego przede wszystkim na istniejących zasobach. Polega to przede wszystkim na:

- lepszym wykorzystaniu istniejących zasobów i możliwości oraz
- otwieraniu nowych kierunków rozwoju w nawiązaniu do tego co już istnieje.

Celem głównym nakreślonym w Strategii jest Gmina, będąca przyjaznym miejscem do życia ludzi pragnących korzystać z możliwości cywilizacji, dla których ważne jest mieszkanie w zdrowym i bezpiecznym środowisku. Oprócz rozwoju rolnictwa w Gminie rozwijać mają się nowoczesne przedsiębiorstwa przetwórstwa rolno-spożywczego, produkcyjne i nieprzemysłowe, firmy i gospodarstwa rodzinne, zaś rozwój Gminy nie może zagrażać środowisku naturalnemu. Planowane jest wykorzystywanie dziedzictwa kulturowego i historycznego dla rozwoju.

W ramach celu 5 Odpowiedzialna gospodarka środowiskiem naturalnym i dziedzictwem historycznym przewidziano:

- stworzenie programu poprawy stanu obiektów i terenów dziedzictwa historycznego i kulturalnego,
- pielęgnację tradycji i zapewnienie jej obecności w życiu codziennym (wykorzystanie dziedzictwa historycznego we współczesnej edukacji, działalności gospodarczej i turystyce oraz innych formach uatrakcyjnienia regionu),
- koordynację działań dotyczących ochrony i wykorzystania dziedzictwa z sąsiadami, w powiecie i w regionie oraz wypracowanie zasad i form współpracy,
- wspieranie organizacji pozarządowych pielęgnujących i wykorzystujących tradycję, dziedzictwo i kulturę.

Rada Gminy Starogard Gdański uchwaliła następujące plany odnowy miejscowości:

1. Plan rozwoju wsi Barchnowy, który przedstawia wizję rozwoju miejscowości, jako estetycznej wsi, racjonalnie zagospodarowanej, posiadającej centrum kulturalno-rekreacyjne z rozwijającą się ofertą działań kulturalnych, edukacyjnych i rekreacyjno-sportowych. Cenną inicjatywą jest planowane rozwinięcie działalności Koła Gospodyń Wiejskich i jego czynnego udziału w życiu wsi.

2. Plan odnowy miejscowości Brzeźno Wielkie na lata 2009-2015, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXVII/294/2009, którego realizacja ma przede wszystkim służyć integracji społeczności lokalnej, większemu zaangażowaniu w sprawy wsi, zagospodarowaniu wolnego czasu dzieci i młodzieży oraz rozwojowi organizacji społecznych. Do słabych stron wsi zaliczono m.in. niedostateczną liczbę miejsc infrastruktury społecznej i kulturowej. Kultywowanie tradycji kociewskich postrzegane jest przez mieszkańców wsi jako silna strona miejscowości.

W ramach Priorytetu I Rozwoju Zasobów Kulturowych przewidziano rewitalizację zabytkowego budynku szkoły na potrzebę aktywizacji społecznej i kultywowania tradycji społeczności, którego celem ma być oprawa jakości życia mieszkańców poprzez stworzenie warunków do rozwoju społecznego, kultywowania tradycji miejscowości i Kociewia zmierzające do umocnienia poczucia tożsamości i identyfikacji z miejscem zamieszkania,

Wypełniając Priorytet III Rozwój Zasobów Ludzkich mieszkańcy będą dążyć do sławienia gwary kociewskiej oraz rozpowszechniania wiedzy o kulturze poprzez organizację corocznego konkursu z wiedzy i twórczości Bernarda Janowicza. W ramach Priorytetu IV Poglębianie Poczucia Tożsamości planowana jest organizacja uroczystości związanych z obchodem dni świątecznych takich jak Dożynki Wiejskie i in.

3. Plan odnowy miejscowości Jabłowo, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XLVI/454/2010 z dnia 2. lipca 2010 r., którego celem jest polepszenie jakości życia mieszkańców poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój społeczno-kulturalny, integracja i aktywizacja społeczności oraz wzrost atrakcyjności turystycznej wsi. W ramach realizacji celu przewidziano wymianę pokrycia dachowego kościoła (lata 2009-2010), jego oświetlenie (lata 2010-2011) oraz konserwację i renowację zabytkowego parkanu wokół kościoła (lata 2010-2012). Założono także budowę w latach 2012-2013 nowej dzwonnicy, która ma nawiązywać do tradycji starej, zniszczonej na początku XX wieku. Mieszkańcy za konieczne uznali także zabezpieczenie zabytkowej kaplicy z zachowaniem historycznego wystroju. W celu kultywowania tradycji Kociewia (m.in. propagowania kuchni kociewskiej) zaplanowano organizację Dożynek.

4. Plan odnowy miejscowości Kokoszkowy, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXXVI/385/2009 z dnia 29 października 2009 r., którego celem jest poprawa jakości życia mieszkańców poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój społeczno-kulturalny, integracja i aktywizacja społeczności oraz wzrost atrakcyjności wsi. Według zapisów Planu wśród obecnych mieszkańców zauważa się ograniczenie kontynuacji wielowiekowej tradycji kociewskiej. Celem popularyzacji wiedzy o historii wsi zamierza się organizować festyn historyczny "Nasze początki". Mieszkańcy zaplanowali także podtrzymanie tradycji dożynek wiejskich. Zakładane cele planu przewidują wzrost znaczenia wsi jako lokalnego ośrodka rozwoju kultury, edukacji, sportu i rekreacji.

5. Plan odnowy miejscowości Janowo został przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXVII/295/2009. Do zasobów dziedzictwa kulturowego zaliczono bliskie mieszkańcom tradycje kociewskie. Główna inwestycja na terenie miejscowości to budowa świetlicy wiejskiej, która ma służyć jako centrum rozwoju społecznego, kulturalnego i edukacyjnego dla mieszkańców. W latach 2011-2012 zaplanowano organizowanie kursu tradycji, gwary i kuchni kociewskiej, co ma służyć podtrzymaniu dziedzictwa kulturowego Kociewia.

6. Plan odnowy miejscowości Sumin przedstawia wizję rozwoju wsi, która brzmi „Sumin przyjaznym miejscem zamieszkania ludzi w bezpiecznym i zdrowym środowisku, rozwijającym bazę usługową, edukacyjną, rekreacyjno-sportową i turystyczną oraz utrzymującym i rozwijającym rodzinne gospodarstwa rolne. Odnawiającym i chroniącym zasoby dziedzictwa kulturowego.” Społeczność widzi się jako zintegrowaną, kultywującą obyczaje i tradycje. Corocznie organizowane są imprezy kulturalno-integrujące mieszkańców: dożynki parafialne, festyn świętojański, jasełka połączone z gwiazdką dla dzieci przedszkolnych, śmigus-dyngus. Przewiduje się kontynuację rewitalizacji zespołu parkowo-dworskiego z zagospodarowaniem terenu rekreacyjnego nad jeziorem Sumińskim oraz dalsze znakowanie miejsc atrakcyjnych turystycznie. Mieszkańcy chcą promować dziedzictwo kulturowe wsi poprzez utworzenie ekomuzeum w oparciu lokalne zasoby.

7. Plan odnowy miejscowości Koteże, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XLVI/456/2010, którego celem jest podniesienie jakości życia mieszkańców poprzez zaspokojenie potrzeb społecznych, zachowanie dziedzictwa kulturowego, rozwój społeczny, kulturalny, fizyczny, integrację i aktywizację społeczności oraz wzrost atrakcyjności wsi.

8. Plan odnowy miejscowości Owidz został przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XLVI/455/2010. Wśród mocnych stron miejscowości wymieniono m.in. grodzisko średniowieczne i park ze starymi dębami. Jako szanse i okazje postrzegany jest rozwój turystyczny wsi i gminy ze względu na rekonstrukcję grodziska, która będzie realizowana w ramach projektu „Rekonstrukcja grodziska średniowiecznego w miejscowości Owidz – Gmina Starogard Gdański” (05.03.2010-28.11.2011 oraz 01.05.2011-30.11.2012). Grodzisko ma służyć rozwojowi turystycznemu Gminy Starogard Gdański, a w szczególności Owidzowi. Dzięki zachowaniu i ochronie dziedzictwa kulturowego mieszkańcy chcą poprawić rozwój lokalnej gospodarki, jak również stworzyć odpowiednie warunki do kultywowania tradycji i kultury.

9. Plan odnowy miejscowości Rokocin, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XLVI/457/2010, w ramach którego zaplanowano realizację projektów: kultywowania tradycji oraz obyczajów wsi i regionu, rozwoju społeczno-kulturalnego mieszkańców, budowy i wyposażenia obiektów służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury. Mieszkańcy jako wyjątkowe zasoby dziedzictwa kulturowego postrzegają: zabytkowy zespół dworsko-parkowy, grób masowy nr 49 oraz izbę regionalną znajdującą się w budynku szkoły. Zaplanowano dalsze znakowanie miejsc atrakcyjnych turystycznie, działania służące ochronie i odnawianiu obiektów dziedzictwa kulturowego, promowanie dziedzictwa kulturowego poprzez udostępnienie izby regionalnej dla mieszkańców. W ramach realizacji celów Planu przewidziano m.in. przebudowę świetlicy wiejskiej wraz z modernizacją i doposażeniem.

10. Plan odnowy miejscowości Trzcina, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXI/219/2008 z dnia 30. czerwca 2008 r., którego celami związanymi z ochroną dziedzictwa kulturowego są:

- dyngus, maszki, polterabend, kolędowanie,

11. Plan rozwoju miejscowości Okole, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXI/222/2008 z dnia 30. czerwca 2008 r., w ramach którego realizowana będzie wizja wsi Okole jako przyjaznego miejsca zamieszkania, w bezpiecznym i zdrowym środowisku oraz kultywującego dobre tradycje wsi polskiej. Mieszkańcy w celu realizacji wizji planują utrzymać tradycyjny, wiejski charakter miejscowości – szczególnie po prawej stronie drogi do miejscowości Krąg oraz wykorzystać położenie wsi na szlakach turystycznych.

12. Plan rozwoju miejscowości Lipinki Szlacheckie, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXI/223/2008 z dnia 30. czerwca 2008 r., angażuje mieszkańców do prac na rzecz miejscowości. W ramach realizacji Planu odnowiony zostanie budynek i teren wokół świetlicy wiejskiej. Dążyć się będzie do podniesienia poziomu kultury i wykształcenia mieszkańców poprzez organizowanie szkoleń, kursów, pogadanek i imprez kulturalnych na wsi.

13. Plan rozwoju miejscowości Linowiec, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXI/224/2008 z dnia 30. czerwca 2008 r., prezentuje zamierzenia mieszkańców, do których należą: utrzymanie dotychczasowych obyczajów i tradycji, wzmocnienie świadomości przynależności regionalnej oraz wzmocnienie działalności kulturalnej wsi (Koło Gospodyń Wiejskich).

14. Plan rozwoju miejscowości Klonówka, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXI/225/2008 z dnia 30. czerwca 2008 r., który wśród walorów architektury wiejskiej, zabytków wymienia kościół parafialny św. Katarzyny, obelisk Ceynowy oraz mur (odrestaurowany w ostatnich latach, ale wymagający dalszych prac). W celu wyeksponowania zabytkowego kościoła zaplanowano jakieś zewnętrzne oświetlenie.

15. Plan rozwoju miejscowości Kolincz, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XXI/227/2008 z dnia 30. czerwca 2008 r., którego celem jest miejscowość z dominującą funkcją mieszkaniową, rozwijającą usługi, rozszerzającą ofertę kulturalną, sportową i rekreacyjną. Zaplanowano zwiększenie funkcji kulturalnej wsi i utrzymanie dotychczasowych uroczystości wiejskich, głównie poprzez organizowanie co roku: festynu sportowo-rekreacyjnego, dożynek wiejskich oraz imprez okolicznościowych.

16. Plan odnowy miejscowości Szpęgawsk, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr XLVI/459/2010, który określa strategię działań w sferze społeczno-edukacyjno-kulturalnej na lata 2010-2017. Walorem miejscowości jest jej regionalność. Mieszkańcy postawili sobie za cel stworzenie Regionalnego Centrum Kociewskiego (zabytkowa obora przy Domu Pomocy Społecznej), które ma służyć uatrakcyjnieniu miejscowości pod względem kulturalnym i turystycznym oraz ochronie przed zaginięciem dawnych zawodów. Inwestycja ta została zaplanowana na lata 2013-2017.

17. Plan rozwoju wsi Siwiątka, przyjęty uchwałą Rady Gminy Starogard Gdański nr 01/05/07 z dnia 30. czerwca 2008 r., którego celem jest miejscowość z dominującą funkcją mieszkaniową, rozwijającą usługi, rozszerzającą ofertę kulturalną, sportową i rekreacyjną. Zaplanowano zwiększenie funkcji kulturalnej wsi i utrzymanie dotychczasowych uroczystości wiejskich, głównie poprzez organizowanie co roku: festynu sportowo-rekreacyjnego, dożynek wiejskich, imprez okolicznościowych.

18. Plan rozwoju miejscowości Sucumin, w ramach którego zaplanowano edukację mieszkańców w zakresie dawnych tradycji, organizację warsztatów regionalnych (rękodzieła artystycznego, ginących zawodów, gwary i pieśni kociewskich i in.). Postanowiono także stworzyć zbiór dawnych obyczajów i tradycji na podstawie informacji zebranych od mieszkańców Sucumina. Istotne dla mieszkańców wsi jest także przeprowadzenie remontu i modernizacji zabytkowego pałacu.

W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) powinna zostać uwzględniona w szczególności ochrona:

1. zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
2. innych zabytków nieruchomości, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,
3. parków kulturowych

Nadrzędnym celem rozwoju Gminy przedstawionym w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Starogard Gdański jest zapewnienie jej mieszkańcom dobrej jakości życia i dostępu do zdobyczy cywilizacji w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Wśród celów strategicznych wymieniono:

1. optymalne wykorzystanie możliwości Gminy do kreowania rozwoju gospodarczego w zgodzie z zasadą zrównoważonego rozwoju – wykorzystanie szansy jaką daje sąsiedztwo miasta Starogard Gdański (podregionalny ośrodek wzrostu) oraz lokalizacja autostrady A-1 na obrzeżach gminy,
2. ochrona i podnoszenie walorów przyrodniczych, kulturowych i krajobrazowych oraz ich optymalne wykorzystanie do rozwoju turystyki i rekreacji, ze szczególnym uwzględnieniem agroturystyki,
3. wspomaganie rozwoju więzi społecznych, kultywowania i tworzenia tradycji, integracji społeczności lokalnych oraz ich tożsamości.

4. Ogólna charakterystyka zasobów dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański

Ziemia starogardzka należy do Kociewia – regionu etnograficznego, który stanowi część Pojezierza Wschodniopomorskiego. Jest to jeden z najdawniej zasiedlonych obszarów Polski północnej. Najstarsze ślady osadnicze datowane są na epokę kamienia.

Pierwsza pisana wzmianka o wsi **Brzeźno Wielkie** pochodzi z 1248 roku. Kolejne informacje pochodzą z 1292 r. (villa Bresna) oraz z 1295 r. (Bresno). Miejscowość wymieniana była także jako Bresno i Bresow – 1323 i 1342 r., Bresin 1402-1415, Bresno – 1471, Brziesno – 1570 oraz Brzeźno – 1583 r. Nazwa wsi najprawdopodobniej pochodzi od słowa brzoza, brzezina – od lasów wykarczowanych w XIV w.

Pochodzenie nazwy miejscowości może być związane z jeziorem Brzeźno – dziś nieistniejącym. Wieś położona była przy średniowiecznym szlaku kupieckim biegnącym z południa Europy do Gdańska. Miejscowość była terenem wojen od 1046 roku, aż po II Wojnę Światową. Okres międzywojenny był czasem spokojnego rozwoju wsi. W 1937 roku na terenie wsi działały dwie piekarnie, trzy sklepy oraz karczma. Pod koniec II Wojny Światowej wieś została zbombardowana przez radzieckie samoloty. Spłonęła wówczas remiza, stodoła i dom wiejski. W 1952 lub 1953 roku wieś otrzymała nazwę Brzeźno Wielkie .

Dąbrówka (niemiecka nazwa wsi – Dombrowken) w XIX wieku była to wieś królewska w zlokalizowana przy głównym trakcie ze Skurcza do Starogardu, zastąpionym następnie przez nową szosę do Bobowa. Obejmowała 42 posiadłości włościańskie i 18 ogrodników – łącznie 78 domów mieszkalnych z 490 mieszkańcami katolickimi oraz 164 osobami wyznania ewangelickiego. Wieś należała do Parafii Bobowo. Na miejscu istniała szkoła oraz kościół Znalezienia Św. Krzyża .

Niemiecka nazwa wsi **Jablówo** to Jablau. Po raz pierwszy w zapisach historycznych nazwa wsi pojawiała się w XII wieku. Wieś zlokalizowana jest nad jeziorem, w pobliżu którego w XIX wieku przebiegały dwa bite trakty: jabłońsko-pepliński i starogardzko-skurzecki. Jabłowo było pierwotnie królewszczyzną, a od XVI wieku należało do starostwa gniewskiego. Gdy starostwo gniewskie zostało oddane we władanie królowi Janowi Sobieskiemu, podarował on wieś Samuelowi Czarlińskiemu. W miejscowości znajdowały się liczne murowane zabudowania gospodarcze, dwór oraz kościół filialny przyłączony do Starogardu, a ponadto elementarna szkoła katolicka i poczta. 475 mieszkańców katolickich i 72 ewangelików zamieszkiwało 33 domy .

Nazwa miejscowości **Klonówka** pochodzi od słowa klon. Niemiecka nazwa wsi to Klonowken. Pod koniec XIX w. Klonówka obejmowała folwarki: Mosty, Najmusy i Marywil. Wieś zajmowała wówczas 5.363 morgi ziemi. Liczyła 37 domostw zamieszkiwanych przez 497 katolików i 8 ewangelików. Znajdował się tam kościół parafialny, szkoła, ogród z parkiem oraz dwór. Wieś była dobrami królewskimi, a jej kolejni dzierżawcy legitymowali się szlacheckim pochodzeniem. Od 1760 r. właścicielami byli Kalksteinowie, po pozyskaniu Klonówki przez Jerzego Kalksteina. Następnie po 151 latach przeszła ona w ręce Rodziny Rudowskich. Na terenie wsi odnaleziono ślady osadnictwa z różnych okresów pradziejowych w tym z wczesnej epoki żelaza i okresu średniowiecza . We wczesnym średniowieczu istniały też dwa grody obronne, z których zachowały się grodziska nazywane wspólnie Wałami Szwedzkimi i Zakłątą Górą. Jeszcze w 1877 r. istniał uszkodzony w części krąg kamienny.

Kokoszkowy pod koniec XIX w. opisano pod nazwą Kokoszki. W języku niemieckim zwana była Kokoschken. Wieś kościelna zlokalizowana była przy bitym trakcie starogrodzko-skarszewskim. Pod koniec XIX w. mieszkańcy stanowili 298 katolików, 69 ewangelików skupionych w 21 domach. Za czasów książąt pomorskich w granicach wsi istniały dwie osady – Małe i Wielkie Chojno, wymienione po raz ostatni w dokumentach z 1287 r. W 1198 roku Książę Grzymisław podarował wieś z okolicą Joannitom, po których dobra przejęli Krzyżacy, następnie tereny te przeszły w ręce Polaków. Kościół zlokalizowany we wsi służył luteranom, dopiero w 1596 biskup kujawski ponownie go poświęcił i oddał katolikom .

Krąg (z niemieckiego – Kranken) to dawniej dobra rycerskie w powiecie starogrodzkim. Wieś ulokowano nad jeziorem Kręskim blisko rzeki Wierzycy, która napędzała młyn Kręski. W XIX w. obszar obejmował 4.003 morgi ziemi i zamieszkały był przez 203 mieszkańców katolickich i 70 ewangelików. Wieś liczyła 26 domów i należała do parafii Kokoszki. Istniała tu też poczta oraz szkoła. Wieloletnimi właścicielami wsi była szlachecka rodzina Kręcich .

Pierwsze wzmianki o **Nowej Wsi Rzecznej** pojawiają się w dokumentach z czasów panowania krzyżackiego w 1348 r. Wieś występuje tam pod pochodzącą od lasów nazwą – Molenwald. Nazwa ulegała zmianom, tj. po powrocie Pomorza do Polski przemianowano ją na Nową Wieś, w okresie zaborów na Neudorf, a w 1953 r. na Nową Wieś Rzeczną. W latach 1448-1449 w krzyżackich spisach czynszowych zostało wymienione uposażenie parafii wynoszące 4 włóki. Od 1 października 1472 r. Nowa Wieś zarządzana była przez starostę starogardzkiego Fabiana Legendorfa, a później przez jego następców. W ciągu stu lat obszar wsi powiększył się o 10 łanów i w II poł. XVI w Nowa Wieś zajmowała już obszar 60 łanów, z czego 6 należało do sołtysa a 4 do proboszcza. We wsi znajdował się kościół filialny św. Anny, przejęty przez innowierców w okresie reformacji i zwrócony ok. 1600 r. katolikom. Zniszczony został przez Szwedów wraz z całą wsią w 1655 r. W 1661 r. starostwo starogardzkie objął Władysław Denhoff i przekazał Nową Wieś w dzierżawę pułkownikowi wojska polskiego Chrystianowi Stanisławowi Gumkowskiemu, który odbudował wieś i ze wsi sołeckiej stała się folwarkiem królewskim. W 1670 r. z dobrowolnych składek parafian odbudowano kościół. W 1765 r. Stanisław August Poniatowski nadał

sołectwo w Nowej Wsi obejmujące 6 włók (ok. 100 ha) gruntów Walerianowi Piwnickiemu, lecz już w 7 lat później w wyniku I rozbioru Polski na prawie 150 lat Pomorze trafiło pod panowanie Prus. Ówczesny dzierżawca Antoni Zembrzycki zarządzał już obszarem wsi o powierzchni 460ha. W 1879 r. we wsi istniało 17 domów zamieszkiwanych przez 45 rodzin, łącznie 254 mieszkańców. Obszar dóbr obejmował 788,87 ha w tym 540,69 ha gruntów ornych, 38,63 ha łąk, 134,36 ha pastwisk, 46,33 ha lasów, 18,4 ha nieużytków i 10,46 ha wód. Urząd Stanu cywilnego oraz szkoła symultanna zlokalizowane były w Rokocinie. We wsi nie było także poczty, więc mieszkańcy korzystali z jej usług w Starogardzie, gdzie znajdowała się także najbliższa stacja kolejowa. W 1888 r. wybudowano gorzelnię. W roku 1904 majątek obejmował powierzchnię 853 ha, a po dwóch latach wieś została zelektryfikowana, przy czym prąd pochodził z pobliskiej elektrowni wodnej wybudowanej na przepływającej przez wieś rzece Piesienicy. W 1909 r. właścicielem majątku rycerskiego Neudorf był Ewald von Hertzberg, który posiadał 769,82 ha gruntów, a w 1922 r. 833 ha. Następnym właścicielem był Stefan Perzanowski. W 1926 r. majątek uległ częściowej parcelacji. Po odzyskaniu niepodległości i zmianie przepisów Nowa Wieś jako prywatny majątek administracyjnie stanowiła tzw. Obszar Dworski. W okresie II wojny światowej majątek został przejęty przez Niemców, a we wsi funkcjonowała filia obozu dla jeńców rosyjskich. Po wojnie majątek rozparcelowano pomiędzy byłych pracowników.

Wieś **Owidz** funkcjonowała pod nazwami niemieckimi: Owitz, Owitzer Muchle. Nazwa wsi pochodzi od imienia Owid i po raz pierwszy pojawia się w dokumentach nadania praw Chełmińskich Starogardowi w 1348 r. Na wzgórzu nad Wierzycą znajduje się grodzisko funkcjonujące od IX do XII w., stanowiące ważny element systemu obronnego wschodniego Pomorza, nazywane przez mieszkańców Szańcem Szwedzkim. Dobra rycerskie i młyn nad Wierzycą w 1886 r. liczyły 195 mieszkańców zamieszkujących 11 domów, z czego 139 osób było katolikami, a 56 – ewangelikami. W 1879 r. liczba mieszkańców zwiększyła się do 218 osób, a we wsi funkcjonowały: gorzelnia parowa, cegielnia oraz prowadzona była hodowla bydła i owiec. Obszar wsi wynosił 614,13 ha, z czego grunty orne i ogrody to 482,32 ha, łąki – 66,54 ha, pastwiska - 1,94 ha, lasy 39,21 ha, nieużytki – 16,44 ha, wody – 7,68 ha. W drugiej połowie XVI wieku wieś była własnością szlachecką J. Guta Herbu Sas. Około 1780 roku funkcjonowała we wsi kaplica domowa utrzymywana przez dziedzica Ignacego Grąbczewskiego. W 1876 r. pożar spowodował znaczne zniszczenie majątku wsi. W XIX wieku powstał dworek secesyjny z parkiem angielskim, który był siedzibą późniejszych właścicieli. W latach 1911-1912 Franciszek Wiechert, właściciel młynów w Starogardzie, wybudował elektrownię wodną na Wierzycy. Do wybuchu I Wojny Światowej funkcjonowały także: gorzelnia i cegielnia. W 1926 roku majątek Owidz przejął Kazimierz Rącia – minister przemysłu i handlu w rządzie Ignacego Paderewskiego. W 1932 roku powstała przetwórnia owoców i warzyw działająca do okupacji niemieckiej. W czasie II Wojny Światowej w majątku Owidz pracowała grupa około 60 jeńców francuskich i angielskich. W 1945 roku założono szkołę rolniczą w Owidzu.

Nazwa wsi **Rokocin** pochodzi od słów kaszubskich – rokitnik, Rokitno, Rokitnica, rokita, Rokitki itp. oznaczających wierzbę. Niektórzy uważają, że nazwa wywodzi się od imienia przezwiska Rokota (Rokicina) lub od słowa rokita tj. zły duch, przeszkadzający ludziom w pracy i we śnie. Istnieje też opinia, że nazwa powstała od słowa rokosz – bunt lub też wywodzi się od jakiegoś słowa obcego pochodzenia. W XII w. książę Grzymisław II nadał ziemie rokocińskie Joannitom ze Starogardu. W 1258 r. ich właścicielem stał się możny feudal Gotszalk. W 1348 r. na podstawie prawa chełmińskiego Krzyżacy przekazali Starogardowi obszar Rokocina. W XIV wieku dobra rokocińskie zostały przeniesione na prawo niemieckie. W połowie XV w. ziemie rokocińskie stały się własnością rycerza Teoderyka, który pieczęcią swą opatrzył spis osób składających hołd królowi Kazimierzowi Jagiellończykowi w Toruniu. W okresie wojny trzynastoletniej (1454-1466) wieś uległa całkowitemu zniszczeniu. W II połowie XVI w. Rokocin stanowił własność szlachecką, której właścicielem był A. Brandt. Dobra zajmowały obszar 40 łanów (ok. 672 ha) z czego folwark 26 łanów. We wsi był młyn i karczma. Wieś, ze względu na swoje położenie przy głównym trakcie, została ponownie zniszczona w czasie wojen szwedzkich tak znacznie, że jeszcze w 1682 r. nie obsiewano gruntów ornych. Kolejnymi właścicielami wsi byli Grąbczewscy. Posiadali oni własną kaplicę zlokalizowaną w pobliżu dworu. W 1869 r. Rokocin liczył 263 mieszkańców, w tym 173 katolików i 90 ewangelików. We wsi była szkoła, do której uczęszczało 90 dzieci z Rokocina i pobliskich miejscowości. W 1880 r. majątek przeszedł w ręce Wilhelma von Haydena. Po 5 latach zajmował powierzchnię 780 ha i liczył 330 mieszkańców w tym 225 katolików i 105 ewangelików. We wsi było 18 domów z 59 dymami i szkoła, do której w 1887 r. uczęszczało 83 dzieci. W skład dóbr wchodził młyn (3 domy z 31 mieszkańcami) i osada leśna Rokocin (2 domy z 67 mieszkańcami). W majątku była gorzelnia i wzniesiony w I poł. XIX w. nowy dwór. W 1905 r. Rokocin zajmował powierzchnię 779,6 ha i liczył 246 mieszkańców. W latach 1889-1909 rząd pruski wykupił dobra i od tego czasu majątek był w rękach niemieckich,

a zarządcą był Max Kray. W 1922 r. majątek był własnością Skarbu Państwa, a dzierżawił go Józef Brok, który specjalizował się w hodowli bydła. W 1926 r. majątek uległ parcelacji, lecz pozostawiono gospodarstwo o powierzchni 169 ha. W 1934 r. Rokocin odwiedził prezydent Ignacy Mościcki. Ostatnim właścicielem majątku ziemskiego w Rokocinie był Teofil Wdziękoński. W czasie II Wojny Światowej Niemcy zajmowali majątek i wykorzystywali do pracy więźniów. W 1942 r. wysiedlono 17 polskich rodzin, a ich gospodarstwa przekazano sprowadzonym Niemcom. Po wojnie majątek stał się własnością Skarbu Państwa i został rozparcelowany, a dwór i park przekazano Państwowemu Domowi Pomocy Społecznej. W latach 1954-1971 Rokocin był siedzibą Gromadzkiej Rady Narodowej. W 1957 r. powołano we wsi Kółko Rolnicze, a 10 lat później Koło Gospodyń Wiejskich, oba działające do dziś

Niemiecka nazwa wsi **Sumin** to Summin. Najstarsze wzmianki pochodzą z 1270 r., kiedy to wieś nosiła nazwę Somino. W 1280 r. wieś została nadana braciom Jakubowi i Luthardowi Gotshalk przez księcia Mestwina. W roku 1438 wieś wzmiankowana jest jako dobra rycerskie. W 1648 r. wieś należała do Andrzeja Rembowskiego herbu Jelita, a potem do Katarzyny Dubskiej herbu Przegonia z Korony. W 1780 r. dziedzicem był podstoli Józef Grąbczewski, zaś Sumin wraz z folwarkami: Józefów, Brzeziny i Wygoda liczył 172 mieszkańców w tym 125 katolików i 47 ewangelików. Grąbczewski był też fundatorem ambony rokokowej oraz ołtarza Matki Boskiej z Dzieciątkiem. Pod koniec XIX w. do dóbr rycerskich należały folwarki: Brzeziny (1 dom, 24 mieszkańców), Buchwalde (2 domy, 32 mieszkańców), Lipy (3 domy, 55 mieszkańców), wyb. Waldhaus (1 dom, 4 mieszkańców), leśniczówka Wygoda (1 dom, 8 mieszkańców) i cegielnia (1 dom, 4 mieszkańców). Cały klucz obejmował 1.240 ha w tym 763 ha gruntów ornych, 100 ha łąk, 150 ha lasów i liczył 340 mieszkańców zamieszkujących w 20 domach z 60 dymami. W miejscowości istniała szkoła ewangelicka z 66 uczniami, gorzelnia parowa, młyn, cegielnia i hodowla owiec i bydła. W 1908 r. pruska komisja kolonizacyjna rozparcelowała majątek i wybudowała wiejskie zagrody. Po odzyskaniu niepodległości ziemie wróciły w ręce Polaków, przy czym w części przejęli je żołnierze generała Hallera. W 1921 r. powstała polska szkoła we dworze, a 5 lat później rozpoczęto budowę kościoła według projektu inż. Okonka ze Starogardu. W 1939 r. po wkroczeniu wojsk niemieckich zamordowany został miejscowy proboszcz ks. Reginald Krzyżanowski.

Niemiecka nazwa wsi **Szpegawsk** to Speugawsk. Najstarsza wzmianka pisemna pochodzi z XIII w., z dokumentów nadania Rywałdu. Od VII do IX w. istniał tu gród ziemno-drewniany. Pod koniec XII w. wybudowano kościół. W 1323 r. pojawiła się nazwa wsi – Spangoskow. W 1402 r. wieś była własnością szlachecką na prawie polskim. Od drugiej połowy XVI w. do końca XVIII w. właścicielami Szpegawska była polska szlachta. Pod koniec XIX w. były to dobra rycerskie. W 1885 r. wieś zamieszkiwało 324 mieszkańców, w 31 domach z 61 dymami. 174 osoby spośród mieszkańców były katolikami, a 150 – ewangelikami. Dobra zajmowały powierzchnię 1.229 ha, z czego 447 ha to grunty orne, 59 ha – łąki i 564 ha lasów. We wsi istniały: gorzelnia parowa, cegielnia, zakład sztucznego wylęgania ryb, szkoła ewangelicka (w 1887 r. liczyła 74 dzieci i 1 nauczyciela). Dzieci katolickie uczyły się w Ciecholewach. Szpegawsk wraz z Ciecholewami i Zdunami tworzył Szpegawski majorat. W 1780 r. wieś należała do Walentyny Konarskiej i liczyła 121 mieszkańców. Pod koniec XVIII w. dziedzicami wsi byli Piwniccy. Od 1874 r. do 1945 r. właścicielami majątku była niemiecka rodzina Paleske. W czasie II wojny światowej w pobliskim Lesie Szpegawskim miały miejsce masowe zbrodnie hitlerowskie. Od września do grudnia 1939 r. okupanci mordowali tam głównie przedstawicieli polskiej inteligencji, nauczycieli, księży, działaczy społecznych, patriotów, społeczność żydowską, a także pacjentów szpitala psychiatrycznego w Kocborowie. Przyjmuje się, że zginęło od 4 do 7 tysięcy ofiar, których 32 mogiły zachowały się w centralnej części Lasu Szpegawskiego, a pozostałe w najbliższej okolicy. W 1948 r. w miejscowości powstało Koło Gospodyń Wiejskich.

Przez lata funkcjonowało kilka nazw wsi o obecnej nazwie **Sucumin**. W 1648 r. wieś nazywała się Sycimino, w 1685 r. – Sycimin, w 1710 r. – Sucimin, w 1780 r. – Sukumin. Funkcjonowała także niemiecka nazwa – Suzemin. Pierwsze wzmianki o wsi pochodzą z XIII w. W XVII w. dobra stanowiły własność szlachecka Rembowskiego herbu Jelita. Prawdopodobnie już wtedy istniał niewielki folwark. Pod koniec XIX w. były to dobra rycerskie zajmujące obszar 845 ha, z czego 600 ha stanowiły grunty orne, 57 ha – łąki, a 92 ha – las. W 1885 r. wieś zamieszkiwało 276 mieszkańców w 11 domach z 45 dymami. 150 osób stanowili katolicy, a 126 – ewangelicy. Ponadto we wsi istniała: szkoła ewangelicka (w 1887 r. kształciła 65 dzieci), gorzelnia parowa, młyn i hodowla owiec rasy Rambouillet. W 1780 r. dziedziczką była pani Grąbczewska a Sucumin liczył 110 mieszkańców (w tym 69 katolików). Podkomorzyna Balbina Grąbczewska utrzymywała tu kaplicę domową. Przy wsi istniał też Sucyminek, który zapewne połączył się ze wsią. Na początku XX w. właścicielami dworku została przybyła z Prus rodzina Wicherków, później Albrechtów.

4.1. Obiekty nieruchome objęte ochroną prawną

Formami ochrony prawnej zabytków są: wpis do rejestru zabytków, uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego, ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego oraz ustalenia ochrony w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzji o warunkach zabudowy.

4.1.1. Obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego

Rejestr zabytków województwa pomorskiego jest prowadzony przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku (Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ul. Kotwiczników 20, 80-881 Gdańsk). W rejestrze zabytków nieruchomych województwa pomorskiego znajduje się 20 obiektów zabytkowych z terenu Gminy Starogard Gdański. Zestawienie rejestrowe zostało przedstawione w tabeli nr 1.

Tabela nr 1

Zestawienie obiektów nieruchomych z terenu Gminy Starogard Gdański wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego (stan na 06. 10. 2010 r.)⁶

Lp.	Obiekt	Nr rejestru zabytków woj. pomorskiego*	Data wpisu	Miejscowość
1	kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	320 (235)	1962-09-08	Dąbrówka
2	kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca	321 (236)	1962-09-08	Jabłowo
3	kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny	739 (618)	1972-12-21	Klonówka
4	kościół parafialny p.w. Św. Barbary	229 (238)	1962-08-06	Kokoszkowy
5	kościół parafialny p.w. NMP	1674 (1193)	1998-09-23	Krağ
6	budynek ubikacji przy kościele parafialnym p.w. NMP			
	zespół pałacowo-parkowy	1014 (775)	1982-07-07	Nowa Wieś Rzeczna
7	pałac			
8	park			
	zespół dworsko-parkowy	1167 (1005)	1987-05-25	Owidz
9	dwór			
10	park			
11	budynek gospodarczy			
12	budynek gospodarczy			
13	budynek mieszkalny przy dworze			
	zespół dworsko-parkowy	1206 (1028)	1988-02-15	Rokocin
14	dwór			
15	park			
	zespół pałacowo-parkowy	861 (745)	1977-04-25	Sucumin
16	pałac			
17	park			
18	kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela	1185 (1014)	1987-10-20	Sumin
	zespół dworsko-parkowy	740 (619)	1972-12-21	Szpegawsk
19	dwór			
20	park			

* numer dawnego rejestru zabytków został umieszczony w nawiasie

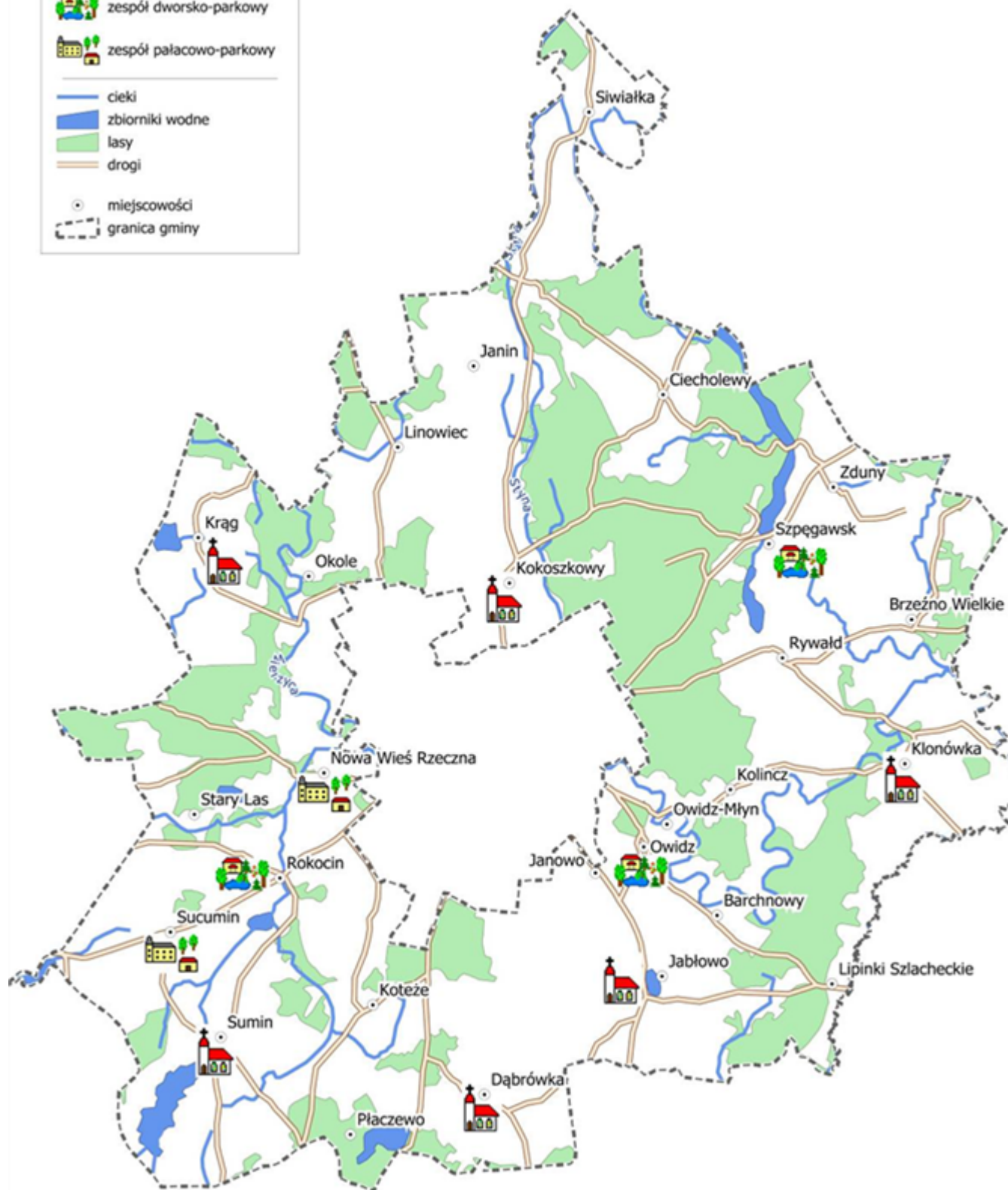
⁶ Na podstawie wykazu zamieszczonego na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku

W dalszej części niniejszego Programu przedstawiono charakterystykę zabytków z terenu Gminy Starogard Gdański wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego. Rozmieszczenie zabytków nieruchomych zostało przedstawione na mapie nr 2.

Mapa nr 2

Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa pomorskiego z obszaru Gminy Starogard Gdański

- Obiekty zabytkowe
- kościół
 - zespół dworsko-parkowy
 - zespół pałacowo-parkowy
-
- ciek
 - zbiorniki wodne
 - lasy
 - drogi
 - miejscowości
 - granica gminy

Dąbrówka

Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego

Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego powstał w XV w., w centralnej części wsi Dąbrówka. Kościół jest orientowany, murowany z cegły nieotynkowanej, a jego korpus posadowiono na planie prostokąta. Do elewacji szczytowej przylega wieża na planie kwadratu nakryta stromym dachem namiotowym, krytym dachówką. Na osi elewacji frontowej znajduje się profilowany portal drzwiowy zamknięty łukiem ostrym. Naroża wieży są oskarpowane. W najwyższej kondygnacji wieży w każdej ze ścian umieszczone są pary prostokątnych okien zamkniętych ostrołukowo. Pięcioosiowa tylna elewacja szczytowa jest schodkowa i zwieńczona sterczynami, w jej obrębie znajdują się prostokątne tynkowane na biało blendy z dwoma niewielkimi oknami na planie prostokąta. Poniżej na osi elewacji frontowej znajduje się prostokątne okno zamknięte ostrołukowo. Kościół nakryty jest dachem dwuspadowym krytym dachówką. Do zachodniej elewacji przylega nawa na planie prostokąta.

adres	ul. Starogardzka 25, 83-212 Dąbrówka
rejestr zabytków	320 z 8. września 1962 r.
działka ewidencyjna	144
właściciel	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Dąbrówce
obecna funkcja obiektu	Sakralna
rodzaj użytkowania	Kultowe
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Bardzo dobry
datowanie	XV w.

Jabłowo

Kościół parafialny p.w. Świętego Wawrzyńca

Kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca powstał w XIV w. Jest to obiekt murowany z cegły na podmurówce z kamienia założony na planie prostokąta. Elewacje boczne oraz szczytowe kościoła są oskarpowane, zakończone schodkowo i udekorowane sterczynami. W części szczytowej znajdują się ostrołukowo zakończone blendy, a na osi elewacji umieszczono prostokątne, zakończone ostrołukowo okno z witrażem. Pomiędzy skarpmi na elewacjach bocznych znajdują się dwa prostokątne okna zakończone łukiem ostrym oraz blendy tynkowane na biało. Do północnej ściany przylega transept. Kościół nakryty jest dwuspadowym dachem pokrytym dachówką.

adres	Szkolna 2, 83-211 Jabłowo
rejestr zabytków	321 z 8. września 1962 r.
działka ewidencyjna	57
właściciel	Parafia Rzymsko-Katolicka p.w. Św. Wawrzyńca w Jabłowie
obecna funkcja obiektu	Sakralna
rodzaj użytkowania	Kultowe
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Bardzo dobry
datowanie	XIV w.

Fot.3-4. Kościół parafialny p.w. Świętego Wawrzyńca w Jabłowie

Klonówka

Kościół parafialny p.w. Świętej Katarzyny

Kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny w Klonówce powstał w XIV w., znajduje się przy drodze z Pelpina do Rywałdu. Jest to murowany z cegły, jednonawowy obiekt z wydzielonym prostokątnym prezbiterium. W zachodnią ścianę wkomponowana jest czterokondygnacyjna wieża założona na planie kwadratu, która zwieńczona jest hełmem z latarnią z XIX w. Wieża w najwyższej kondygnacji posiada niewielkie okna umieszczone parami we wszystkich jej ścianach oraz zdobiona jest blendami w swojej niższej części. Kościół jest oskarpowany na elewacjach bocznych i szczytowych. Pomiędzy skarpami w elewacji bocznej znajdują się zwieńczone ostrymi łukami prostokątne okna. Wschodnia ściana posiada trójosiowy gotycki szczyt zwieńczony sterczynami, poniżej których znajdują się nieotynkowane blendy z niewielkimi okienkami zamkniętymi łukiem prostokątnym. Nad wejściem od strony ulicy, pomiędzy skarpami znajduje się maswerk z przecinającego się laskowania. Po zewnętrznych stronach tychże skarp widnieją prostokątne blendy tynkowane na biało. Kościół nakryty jest dwuspadowym dachem krytym dachówką.

adres	Klonówka 42, 83-130 Pelpin
rejestr zabytków	739 z 21. grudnia 1972 r.
działka ewidencyjna	157
właściciel	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Św. Katarzyny w Klonówce
obecna funkcja obiektu	Sakralna
rodzaj użytkowania	Kultowe
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Bardzo dobry
datowanie	XIV w.

Fot.5-6. Kościół parafialny p.w. Świętej Katarzyny w Klonówce

Kokoszkowy

Kościół parafialny p.w. Świętej Barbary

Kościół parafialny p.w. Św. Barbary znajduje się przy ulicy Szkolnej 8 w Kokoszkowach. Powstał w XIV w. Jest to budynek murowany z kamienia i cegły. Korpus dzieli się na dwie bryły – zachodnią i nieznacznie niższą wschodnią. Dach dwuspadowy kryty dachówką esówką. Nad prezbiterium znajduje się drewniana wieża na planie kwadratu wkomponowana w korpus budowli. Wieża posiada namiotowy dach, przechodzący w stożkowy i kryta jest blachą. Na wschodniej ścianie znajduje się pięcioosiowy gotycki szczyt zwieńczony sterczynami, poniżej których umieszczono tynkowane na biało blendy. Na elewacjach bocznych pomiędzy skarpami znajdują się prostokątne zakończone łukiem okna. Pomiędzy skarpami na wschodniej ścianie w tynkowanej na biało niszy umieszczono figurę ukrzyżowanego Chrystusa.

adres	ul. Szkolna 8, 83-207 Kokoszkowy
rejestr zabytków	299 z 6. sierpnia 1962 r.
działka ewidencyjna	68
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka p.w. Św. Barbary
obecna funkcja obiektu	Sakralna
rodzaj użytkowania	Kultowe
materiał ścian	Mieszane
stan zachowania	Bardzo dobry
datowanie	XIV w.

Fot.7-8. Kościół parafialny p.w. Świętej Barbary w Kokoszkowach

Krąg

Kościół parafialny p.w. NMP z budynkiem ubikacji

Kościół

Kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP powstał w XIX w. Jest to budynek orientowany, murowany z cegły i posadowiony na kamiennym fundamencie. Kamienne są także naroża obiektu oraz dolne części oskarpowania. W południowo-zachodnim narożu wkomponowana jest wieża kryta dwuspadowym dachem ze szczytami zwieńczonymi sterczynami i tynkowanymi na biało blendami. W elewacjach wieży oraz korpusu znajdują się biforia, a w ścianie zachodniej triforium z prostokątnych zakończonych ostrym łukiem okien. Pod gzymsem umieszczono ceglane fryzy. Dach jest dwuspadowy i pokryty blachodachówką.

adres	Krąg 70, 83-200 Starogard Gdański
rejestr zabytków	1674 z 23. września 1998 r.
działka ewidencyjna	89
właściciel	Parafia Wniebowzięcia NMP w Kręgu
obecna funkcja obiektu	Sakralna
rodzaj użytkowania	Kultowe
materiał ścian	Mieszane
stan zachowania	Bardzo dobry
datowanie	XIX w.

Ubikacja przykościelna

Ubikacja przykościelna to parterowy, trójosiowy, ceglany budynek datowany na XX w. posadowiony na kamiennym fundamencie i planie prostokąta. Pokrywa go eternitowy dwuspadowy dach ze sterczynami. Stolarka okienna i drzwiowa została zmieniona z oryginalnej. Pod gzymsem znajduje się ceglany fryz, w szczycie okulus.

adres	Krąg 70, 83-200 Starogard Gdański
rejestr zabytków	1674 z 23. września 1998 r.
działka ewidencyjna	89
właściciel	Parafia Wniebowzięcia NMP w Kręgu
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Dobry
datowanie	XX w.

Fot.9-10. Kościół parafialny p.w. NMP z budynkiem ubikacji w Kręgu

Nowa Wieś Rzeczna

Zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)

Pałac

Budynek wzniesiono w połowie XIX w. Jest on orientowany, murowany z cegły, otynkowany. Bryła jest rozczłonkowana, część środkową przykrywa dach dwuspadowy, kryty nową dachówką karpiówką. Zachowała się stolarka okienna i drzwiowa. Pierwszy murowany pałac postawiony został na rzucie prostokąta, jako budynek parterowy z dwuspadowym dachem z lukarnami i pseudoryzalitami symetrycznie usytuowanymi w obrębie obu elewacji. Ta część budynku jest sześciosiowa, boniowana z czterokwaterowymi prostokątnymi oknami zamkniętymi łukiem. W elewacji frontowej znajduje się ganek. Do obiektu dobudowano w przeszłości dwupiętrowy budynek nadając pałacowi obecny kształt. Dobudowana część ma dwie kondygnacje przykryte płaskim dachem osłoniętym tralkową attyką. Ta część ma 3 osie w elewacji frontowej i 4 w szczytowej i jest również boniowana. Okna w obrębie pierwszej kondygnacji są zamknięte półkoliście z attykami nawiązującymi do attyki dachowej, a drugiej – prostokątnie zwieńczone trójkątnymi naczółkami, wszystkie obramowane pilastrami. Do tego budynku dobudowano przeszkloną werandę zwieńczoną tarasem i zdobioną półkolumnami oraz trzykondygnacyjną wieżę widokową w północno zachodnim narożu ze stożkowym dachem z lukarnami okolonym kutą balustradą.

adres	ul. Rzeczna 31, 83-200 Nowa Wieś Rzeczna
rejestr zabytków	1014 z 7. lipca 1982 r.
działka ewidencyjna	124/5
właściciel	Prywatny
obecna funkcja obiektu	Mieszkalny
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Zaniedbany
datowanie	XIX w.

Park dworski

Park dworski datowany jest na XIX w. Jest to założenie dworskie starych wierzb, świerków i lip. Obecnie zaniedbany i nieuporządkowany z wybetonowaną alejką biegnącą od drogi do pałacu, rozdzielającą się i okalającą wyspę zieleni z krzewów.

adres	ul. Rieczna 31, 83-200 Nowa Wieś Rieczna
rejestr zabytków	1014 z 7. lipca 1982 r.
działka ewidencyjna	124/5
właściciel	Prywatny
obecna funkcja obiektu	Park
stan zachowania	Zaniedbany
datowanie	XIX w.

Fot.11-14. Zespół pałacowo-parkowy w Nowej Wsi Riecznej

Owiedz

Zespół dworsko-parkowy (dwór, park, dwa budynki gospodarcze na dziedzińcu folwarcznym i budynek mieszkalny przy dworze)

Dwór

Dwór murowany z otynkowanej cegły datowany jest na koniec XIX w. Budynek posiada asymetryczną bryłę. Jest parterowy z mieszkalnym poddaszem. Dwuspadowy dach z naczółkami i niewielkimi lukarnami kryty jest dachówką esówką. Bryła dzielona jest na dwie części wieżyczką wejściową wkomponowaną we

frontową elewację. Wieżyczkę założono na planie koła, ze stożkowym dachem krytym ocynkowaną blachą. Fragment budynku na wschód od wieżyczki jest niższy o około 1 metr. Posiada w swojej środkowej części elewacji frontowej ganek i ulokowaną nad nim fasadę z dachem poprzecznym. Drzwi wejściowe wkomponowane w półkole zamknięte okno z półkolistym żelaznym deszczochronem. Budynek jest w bardzo złym stanie technicznym i grozi katastrofą budowlaną.

adres	ul. Parkowa 6, 83-211 Owidz
rejestr zabytków	1167 z 25. maja 1987 r.
działka ewidencyjna	132/15
właściciel	Prywatny
obecna funkcja obiektu	Nieużytkowany
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Zły
datowanie	Koniec XIX w.

Park dworski

Park dworski datowany jest na koniec XIX w. Tworzą go stare dęby otaczające dwór. Układ kompozycyjny obecnie jest niewidoczny. Zachowano jedynie prostą aleję wiodącą do bramy na Janowo.

adres	ul. Parkowa 6, 83-211 Owidz
rejestr zabytków	1167 z 25. maja 1987 r.
działka ewidencyjna	132/15
właściciel	Prywatny
obecna funkcja obiektu	Nieużytkowany
stan zachowania	Zaniedbany
datowanie	Koniec XIX w.

Budynek gospodarczy (dawna obora)

Obora podworska – datowana na koniec XIX w. Jest to wysoki ceglany budynek wzniesiony na planie prostokąta. Ma jedenaście osi w tym główną bramę w osi środkowej. Elewacje zdobione są arkadami, a w części z nich znajdują się dwudziestokwaterowe okna z zachowaną oryginalną stolarką okienną. Ponadto w górnych częściach arkad znajdują się niewielkie otwory wentylacyjne, zaś nad środkową bramą dodatkowo większy okrągły o ażurowej konstrukcji. W szczycie również ażurowe otwory wentylacyjne o prostokątnym trójkątnie zamkniętym kształcie. Dach jest dwuspadowy, pokryty papą.

adres	ul. Parkowa 6, 83-211 Owidz
rejestr zabytków	1167 z 25. maja 1987 r.
działka ewidencyjna	132/16
właściciel	Prywatny
obecna funkcja obiektu	Budynek inwentarski
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Zaniedbany
datowanie	Koniec XIX w.

Budynek gospodarczy (dawna stodoła)

Stodoła podworska – datowana na koniec XIX w. Jest to wysoki, ceglany budynek na rzucie prostokąta o niezachowanym dachu. Elewacje zdobione są arkadkami. Budynek posiada ażurowe otwory wentylacyjne w pulpitych arkad. Dobrze zachowały się otwory bram.

adres	ul. Parkowa 6, 83-211 Owidz
rejestr zabytków	1167 z 25. maja 1987 r.
działka ewidencyjna	132/15

właściciel	Prywatny
obecna funkcja obiektu	Nie użytkowany
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Zły
datowanie	Koniec XIX w.

Budynek mieszkalny przy dworze

Budynek mieszkalny datowany jest na koniec XIX w. Jest to ceglany, 1,5 kondygnacyjny budynek na planie prostokąta z dwuspadowym dachem krytym papą. Ganek wejściowy ma konstrukcję szkieletową, a po obu jego stronach znajdują się pary okien. Pod gzymsem oraz na wysokości stropu pierwszej kondygnacji znajduje się bogaty detal ceglany. Okna czterokwaterowe zamknięte odcinkowo. Do głównego budynku przylega mniejszy trójosiowy jednokondygnacyjny budynek z pulpitowym dachem, ceglaną attyką i sterczynami w narożach.

adres	ul. Parkowa 4, 83-211 Owidz
rejestr zabytków	1167 z 25. maja 1987 r.
działka ewidencyjna	132/8
właściciel	Prywatny
obecna funkcja obiektu	Mieszkalny
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Dobry
datowanie	Koniec XIX w.

Fot.15-20. Zespół dworsko-parkowy w Owidzu

Rokocin

Zespół dworsko-parkowy (dwór, park)

Dwór

Dwór powstał w XIX w. Jest to ceglany, otynkowany budynek na kamiennym fundamencie. Budynek posadowiono na planie wydłużonego prostokąta z płytkim ryzalitem i dobudowaną werandą w północno-wschodnim narożniku. Budynek dzieli się na trzy bryły: zachodnią o dwóch kondygnacjach, środkową – 1,5 kondygnacji, oraz wschodnią – parterową. Elewacja nawiązująca do klasycyzmu. Widoczny jest gzyms wieńczący, oraz gzymsy i obramienia okienne na poziomie pierwszego piętra. Pomiędzy oknami na pierwszej kondygnacji istnieją półkolumny, a na parterze pilastry. Stolarka okienna została wymieniona lecz zachowano podziały. Wielospadowy dach budynku kryty jest blachodachówką. Budynek zachowany jest w bardzo dobrym stanie.

adres	ul. Parkowa 4, 83-200 Rokocin
rejestr zabytków	1206 z 15. lutego 1988 r.
działka ewidencyjna	114
właściciel	Skarb Państwa
obecna funkcja obiektu	Dom Pomocy Społecznej
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Bardzo dobry
datowanie	XIX w.

Park dworski

Park dworski datowany jest na XIX w. Park tworzy starodrzew dębowy, świerkowy i tuje. Przez park biegną dobrze utrzymane alejki spacerowe z licznymi mostkami na przepływającym strumyku.

adres	Rokocin 13, 83-200 Rokocin
rejestr zabytków	1206 z 15. lutego 1988 r.
działka ewidencyjna	114
właściciel	Skarb Państwa
obecna funkcja obiektu	Park
stan zachowania	Bardzo dobry
datowanie	XIX w.

Fot.21-20. Zespół dworsko-parkowy w Rokocinie

Sucumin

Zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)

Pałac

Pałac powstał w XIX w. Jest to budynek dwukondygnacyjny o rozczłonkowanej bryle z dachem wielospadowym krytym blachą. Posadowiony jest częściowo na podmurówce z kamienia. Jest to obiekt w barokowej stylistyce. W północnej części znajduje się drewniana weranda wejściowa zaś nad nią ozdobnie zakończony fragment elewacji frontowej. W północno-wschodni narożnik pałacu wkomponowana jest dwukondygnacyjna wieża na planie koła z barokowym hełmem. W narożnik południowo-wschodni wkomponowano wyższą wieżę – czterokondygnacyjną na planie kwadratu, ze stromym czterospadowym dachem. Elewacja budynku jest boniowana. Część okien posiada obramienia. We wschodniej części budynek zdobią liczne sztukaterie. Zachowała się stolarka okienna i drzwiowa.

adres	83-200 Sucumin
rejestr zabytków	861 z 25. kwietnia 1977 r.
działka ewidencyjna	37/27
właściciel	Prywatny
obecna funkcja obiektu	Mieszkalny
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Zaniedbany
datowanie	XIX w.

Park dworski

Park datowany jest na XIX w. Zachowała się aleja starych lip prowadzą do pałacu oraz pozostałości ceglanej bramy przy pałacu i przy wschodniej granicy działki.

adres	83-200 Sucumin
rejestr zabytków	861 z 25. kwietnia 1977 r.
działka ewidencyjna	37/27
właściciel	Prywatny
obecna funkcja obiektu	Nieużytkowany
stan zachowania	Zaniedbany
datowanie	XIX w.

Fot.21-24. Zespół pałacowo-parkowy w Sucuminie

Sumin

Kościół parafialny p.w. Świętego Jana Chrzciciela

Kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela datowany jest na 1926 r. Jest to budynek w stylu barokowym, na planie krzyża na kamiennym fundamencie z niedużym transeptem i zamkniętą apsydą. W północno-zachodnim rogu wkomponowana jest wieża na planie kwadratu z podwójnym dachem cebulastym i sygnaturką pokryta blachą. Na frontowej osi elewacji pomiędzy pilastrami znajduje się portal drzwiowy, a nad nim okulus z witrażem. W wolutowym szczycie fasady znajdują się dwa mniejsze pilastry oraz nisza z figurką Matki Boskiej, a nad nią eliptyczne okno. W elewacjach znajdują się prostokątne okna zakończone łukami. Dach jest dwuspadowy kryty dachówką mnich-mniszka.

adres	Sumin 47, 83-200 Starogard Gdański
rejestr zabytków	1185 z 20. października 1987 r.
działka ewidencyjna	103
właściciel	Parafia rzymsko-katolicka p.w. Św. Jana Chrzciciela
obecna funkcja obiektu	Sakralna
rodzaj użytkowania	Kultowe
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Bardzo dobry
datowanie	XX w.

Fot.25-26. Kościół parafialny p.w. Świętego Jana Chrzciciela w Suminie

Szpegawsk

Zespół dworsko-parkowy (dwór, park)

Dwór

Budynek powstał w pierwszej połowie XIX w. Dwór zbudowany jest z dwóch brył. Północna to główna część dworu. Posiada dwie kondygnacje i poddasze. Kryta jest dachem mansardowym z trójosiowym pseudoryzalitem w obu dłuższych elewacjach i przeszklonym gankiem wejściowym. W szczycie pseudoryzalitu jest okulus, a poniżej na wysokości pierwszego piętra trzy okna oddzielone pilastrami. Po obu stronach znajdują się dwuosiowe wystawki. Elewacja szczytowa budynku jest czteroosiowa na parterze i dwuosiowa na piętrze z oknem w każdej osi. W północno-zachodnim narożu znajduje się jednokondygnacyjna przybudówka na planie prostokąta z ryzalitem i schodami w części frontowej. W południowo-zachodniej części budynek łączy się z drugą częścią – zbudowaną na planie prostokąta, dwukondygnacyjną lecz o niższych kondygnacjach niż w części głównej dworu. Poddasze jest mieszkalne, a dach dwuspadowy kryty dachówką karpiówką i 3 lukarnami po stronie wschodniej i 5 po zachodniej. Budynek został odrestaurowany. Zachowano oryginalną stolarkę okienną.

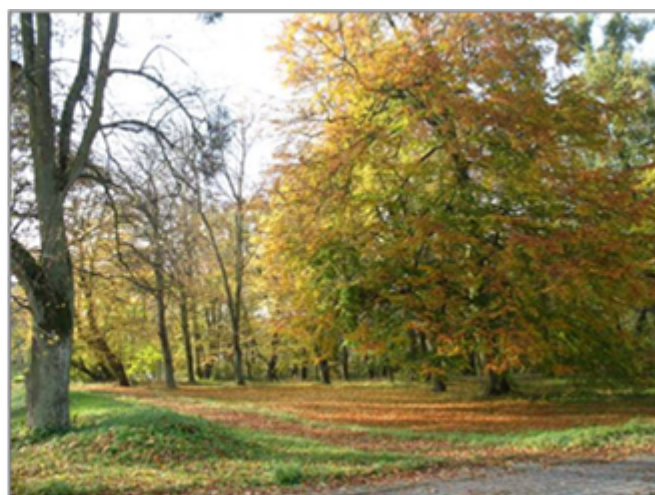
adres	ul. Kasztanowa 23, 83-200 Starogard Gdańska
rejestr zabytków	740 z 21. grudnia 1972 r.
działka ewidencyjna	317/4
właściciel	Skarb Państwa

obecna funkcja obiektu	Dom Pomocy Społecznej
materiał ścian	Ceglane
stan zachowania	Bardzo dobry
datowanie	1. połowa XIX w.

Park dworski

Park założono w pierwszej połowie XIX w. Widoczne są zachowane aleje różnych rodzajów drzew. Wśród drzewostanu dominują: akacja, dąb i kasztan. W parku znajdują się alejki wyłożone prostokątną i sześciokątną kostką brukową.

adres	ul. Kasztanowa 23, 83-200 Starogard Gdańska
rejestr zabytków	740 z 21. grudnia 1972 r.
działka ewidencyjna	317/4
właściciel	Skarb Państwa
obecna funkcja obiektu	Park
stan zachowania	Bardzo dobry
datowanie	1. połowa XIX w.

Fot.27-30. Zespół dworsko-parkowy w Szpęgawsku

4.1.2. Obiekty uznane za pomniki historii i parki kulturowe

Na terenie Gminy Starogard Gdański nie znajdują się obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, jak również uznanych przez Prezydenta RP za Pomnik Historii. Na obszarze Gminy nie funkcjonuje także park kulturowy.

4.1.3. Ochrona ustalona w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Starogard Gdański

Kształtowanie ładu przestrzennego na terenie gminy Starogard Gdański powinno wiązać się m.in. ze świadomym, nawiązującym do tradycji, kształtowaniem krajobrazu wiejskiego, wykorzystaniem tradycyjnie dużego udziału zieleni przydomowej w kompozycji zagospodarowania działek, dbałością o szczegół i detal architektoniczny w nawiązaniu do tradycyjnych wzorców regionu.

W zakresie rozwoju kultury na terenie Gminy przyjmuje się:

- adaptację i modernizację obiektów sakralnych i kultury,

- w oparciu o istniejącą bazę szkół samorządowych, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów szkolnych zlikwidowanych szkół niepełnych (Koteże, Krąg, Klonówka, Linowiec, Szpęgawsk) dążenie do wykształcenia centrów oświatowo-kulturalnych i rekreacyjnych dla wszystkich mieszkańców wsi.

W celu ochrony cennych kulturowo elementów i zespołów postuluje się objęciem ochroną wybranych elementów i zespołów środowiska kulturowego:

1. dla zabytków urbanistyki, architektury i krajobrazu w strefach ochrony konserwatorskiej:

a) do bezwzględnego zachowania:

- ochronę historycznych zespołów ruralistycznych wsi,

- zachowanie, w miarę możliwości, historycznych podziałów działek, nowe podziały w nawiązaniu do starych, zaznaczenie zabytkowych podziałów poprzez: architektoniczne podziały brył lub elewacji albo elementami małej architektury,

- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych, kształtujących sylwetę całego zespołu oraz fragmentów (wnętrz, placów, dróg),

- dążenie do oczyszczenia z późniejszej zabudowy (o ile nie posiada ona wartości kulturowych),

- odtworzenie w terenie śladów lub fragmentów pozostałych po zabytkowych obiektach, tworzących strukturę zabytkowego układu lub zespołu,

- restauracja (w miarę możliwości) oraz modernizacja techniczna obiektów zabytkowych oraz obiektów o lokalnej wartości kulturowej,

- dążenie do rekonstrukcji lub odbudowy (z możliwością niewielkich zmian) fragmentów historycznej architektury i struktury przestrzennej (szczególnie ważnych dominant sylwety, wnętrza urbanistycznych i fragmentów ogrodzeń) oraz założeń urbanistycznych,

- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych, proporcji powierzchni murów i otworów,

- dążenie do zachowania charakteru tradycyjnej zabudowy na Kociewiu (wysokość budynków, kształty dachów, materiał) – szczególnie w Rywałdzie i Kręgu, nawiązanie form współczesnych do lokalnej tradycji urbanistycznej,

- usunięcie obiektów dysharmonizujących,

- dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowych zespołu i jego poszczególnych obiektów,

- dążenie do przeprowadzenia badań archeologicznych w całej strefie;

b) zachowanie ze względu na wartości historyczne, kompozycyjne i kulturowe:

- ochrona struktury przestrzennej zespołu, zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania,

- dążenie do restauracji i modernizacji technicznej obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektów,

- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie skali i bryły zabudowy, z możliwością modyfikacji wysokości zabudowy, przy założeniu współlistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej,

- dążenie do usunięcia lub odpowiedniej przebudowy obiektów dysharmonizujących, zwłaszcza ograniczających prawidłową ekspozycję zespołów do bezwzględneho zachowania,

- ewentualne zaznaczenie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej;

- wpisanie do rejestru zabytków starych cmentarzy poewangelickich z określeniem systemu ochrony (ogrodzenie, oznakowanie, ograniczenie zabudowy w bezpośrednim sąsiedztwie)

- kontrola przekształceń zagrody wielobudynkowej i jednobudynkowej, z uwzględnieniem typu zagrody nieregularnej;

c) ochrona harmonii krajobrazowej:

- świadome kształtowanie otoczenia krajobrazowego chronionych układów przestrzennych o wysokich walorach ekspozycyjnych,

- restauracja (w miarę możliwości) zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualne częściowe ich odtworzenie,

- konserwacja krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem urbanistycznym, dążenie do uwolnienia jego obszaru od elementów dysharmonizujących, do rekultywacji fragmentów zniszczonych, do wprowadzenia nowych elementów krajobrazowych, podnoszących estetyczne wartości tych terenów i podkreślających ich związek przestrzenny z historycznym założeniem urbanistycznym,

- zwiększenie udziału funkcji ogólnospołecznych, rekreacyjnych i reprezentacyjnych pod warunkiem należytego zabezpieczenia zabytkowych wartości tych terenów przed zniszczeniem lub zniekształceniem,

- ograniczenie wysokości zabudowy w wyznaczonych w strefach ochrony harmonii krajobrazowej oraz przedpolach ekspozycji, aż do wykluczenia zabudowy w tych ostatnich,

- ustalenie nieprzekraczalnych gabarytów zabudowy związanych z zespołem zabytkowym,

- dążenie do lokalizacji obiektów usługowych zgodnie z tradycją nawsia, wykorzystanie samorzutnie tworzonych układów wsi placowo-ulicowych (np. Siwiątka).

2. wpisanie do Rejestru Zabytków następujących obiektów i zespołów w miejscowościach :

a) Nowa Wieś – nr działki ewidencyjnej 56 (cmentarz poewangelicki),

b) Sumin – nr działki ewidencyjnej 128 (budynek mieszkalny),

c) Owidz – nr działki ewidencyjnej 35 (młyn),

d) Dąbrówka – układ ruralistyczny wsi jako zespół urbanistyczny,

e) Brzeźno – nr działki ewidencyjnej 151 (cmentarz poewangelicki),

f) Rywałd – nr działki ewidencyjnej 138/2 (budynek gospodarczy zachowany w niezmienionej formie i bardzo dobrym stanie technicznym);

g) Rywałd Młyn – nr działki ewidencyjnej 111 (obiekt inżynieryjny);

3. objęciem ochroną konserwatorską pod nadzorem Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków następujących obiektów i zespołów w miejscowościach:

a) Krąg – nr działek ewidencyjnych: 22, 24/4, 95/2, 54/2, 50/11, 100/101, 116, 117, 99/1, 98/2, 89, 90, 151, 135, 181, 195/5 oraz układ ruralistyczny wsi;

b) Kręski Młyn - nr działki ewidencyjnej 253 (młyn i zabudowanie gospodarcze);

- c) Żabno – nr działki ewidencyjnej 47/4;
- d) Nowa Wieś – nr działek ewidencyjnych 15, 29/4, 124/1, 65/2;
- e) Rokocin – nr działek ewidencyjnych 55, 54, 114, 103, 113;
- f) Sucumin – nr działek ewidencyjnych 19, 40/8, 37, 29/9, 33, 99, 102, 184;
- g) Stary Las – nr działek ewidencyjnych 14/9, 14/14;
- h) Sumin – nr działek ewidencyjnych 1/1, 4/1, 44, 19, 18, 118, 119, 121, 129, 128, 127, 125, 124, 33, 34, 35, 36, 37, 102, 101, 103, 157, 243;
- i) Siwiątka – nr działek ewidencyjnych 54/6, 58, 112, 114, 124, 119, 126, 127, 164/2;
- j) Trzcińsk – nr działek ewidencyjnych 69, 114, 52/2, 116, 113, 134, 98, 77/6, 118, 117/2;
- k) Janin – nr działek ewidencyjnych 43, 44, 98, 56, 58, 61, 62, 63, 64, 65 oraz układ ruralistyczny wsi;
- l) Kaźmierowo – nr działek ewidencyjnych 42, 46, 43;
- m) Linowiec – nr działek ewidencyjnych 13, 100, 68, 82, 124;
- n) Kokoszkowy – nr działek ewidencyjnych 2/2, 93, 3, 11/1, 46, 47, 68, 187/3, 32, 67/2;
- o) Ciecholewy – nr działek ewidencyjnych 23, 32 (?), 34, 56, 57, 40, 28, 69, 58, 63, 64, 94, 92, 19/1 oraz układ ruralistyczny wsi;
- p) Owidz – nr działek ewidencyjnych 132/2, 189/9, 188;
- q) Owidzki Młyn – nr działek ewidencyjnych 56, 55, 58, 64, 62/2, 188/9 oraz zachowanie panoramy średniowiecznego grodziska;
- r) Jabłowo – nr działek ewidencyjnych 18, 20/35, 20/40, 20/39, 57, 58, 67 (zespół dworsko-parkowy, zespół budynków nieczynnej stacji kolejowej);
- s) Koteże – nr działki ewidencyjnej 62 (szkoła);
- t) Szpęgawsk – nr działek ewidencyjnych 132, 69, 64, 317, 316, 260/26
- u) Zduny – nr działek ewidencyjnych 74, 75/2, 84, 88/7, 288/3, 156/6, 50/3, 7/2, 11, 293;
- v) Brzeźno – nr działek ewidencyjnych 130, 69, 65/2, 61, 109, 110, 111, 97, 98, 143, 142, 141 oraz układ ruralistyczny wsi;
- w) Rywałd – nr działek ewidencyjnych 67, 84, 85, 87, 91, 133, 120, 121/13, 138/2 oraz w nowej zabudowie wykorzystanie charakterystycznego dla tej wsi typu domu mieszkalnego;
- x) Klonówka – nr działek ewidencyjnych 85/23 (dawny majątek), 161, 130, 131, 126/3, 122, 123, 121, 120, 119, 69 oraz zespół ruralistyczny wsi;
- y) Najmusy – nr działek ewidencyjnych 11, 48 (?);
- z) Kolincz – nr działek ewidencyjnych 8/7, 11/2, 12/2, 77/5, 25/3;
 - aa) Barchnowy – nr działek ewidencyjnych 62, 35;
 - bb) Lipinki Szlacheckie – nr działek ewidencyjnych 18, 19/4, 63/1.

Dobór działań i zabiegów ochronnych oraz ustalenie ewentualnych ograniczeń w kształtowaniu zabudowy i zagospodarowania powinny być każdorazowo dostosowane do poszczególnych obiektów, zespołów i stref konserwatorskich w konsultacji z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

4.1.4. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w artykule 22 ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami: „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy”. Zestawienie zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków zostało przedstawione w załączniku nr 1.

4.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Do rejestru nie wpisuje się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Na terenie Gminy Starogard Gdański ochronie prawnej podlega:

1. wyposażenie kościoła parafialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego w Dąbrówce – 16 zabytków ruchomych,
2. wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Katarzyny w Klonówce – 56 zabytków ruchomych,
3. wyposażenie kościoła parafialnego p.w. św. Barbary w Kokoszkowach – 13 zabytków ruchomych.

4.3. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków

Zgodnie z art. 3 pkt. 4) ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem archeologicznym jest zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Zgodnie z zapisami Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Starogard Gdański dla stanowisk archeologicznych obowiązują następujące ustalenia:

- przed przystąpieniem do jakichkolwiek prac ziemnych, obowiązek wykonania badań ratowniczych w uzgodnieniu ze służbami konserwatorskimi,
- plany zagospodarowania i projekty inwestycji muszą być uzgadniane z Pomorskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Gdańsku i opiniowane przez Muzeum Archeologiczne w Gdańsku,
- oznakowanie wybranych obiektów archeologicznych i ich reklamę (np. w publikacjach turystycznych),
- zakaz zabudowy na terenie grodzisk wczesnośredniowiecznych wraz z terenem przyległym,
- w przypadkach wyznaczania granic planów miejscowych uwzględnienie potrzeby objęcia tymi granicami obszarów grodzisk.

Na obszarze Gminy zachowały się cmentarze, kurhany, grodziska i in. Pozyskanie wykazu zabytkowych obiektów archeologicznych przewidziano do wykonania w I etapie realizacji niniejszego Programu

4.4. Zasoby muzealne

Na terenie Gminy Starogard Gdański nie funkcjonują muzea eksponujące dziedzictwo kulturowe.

5. Cele i planowane działania w zakresie opieki nad zabytkami

Założeniem opracowania Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański jest poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego gminy poprzez określenie działań edukacyjnych kierowanych do mieszkańców gminy, organizacyjnych i finansowych kierowanych na elementy dziedzictwa kulturowego oraz upowszechnienie w świadomości społeczeństwa gminy potrzeb i zasad ochrony środowiska kulturowego.

5.1. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Starogard Gdański

Na terenie Gminy Starogard Gdański znajduje się 20 obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych województwa pomorskiego. W wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa pomorskiego ujętych zostało 247 obiektów z terenu Gminy Starogard Gdański (oprócz obiektów

wymienionych powyżej). Wojewódzka ewidencja zabytków może być uzupełniana o nowe obiekty, ale również mogą z niej być wykreślane obiekty, które zatraciły wartości kulturowe. Analiza obiektów zabytkowych wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków w podziale na rozmieszczenie obiektów została przedstawiona w tabeli nr 2.

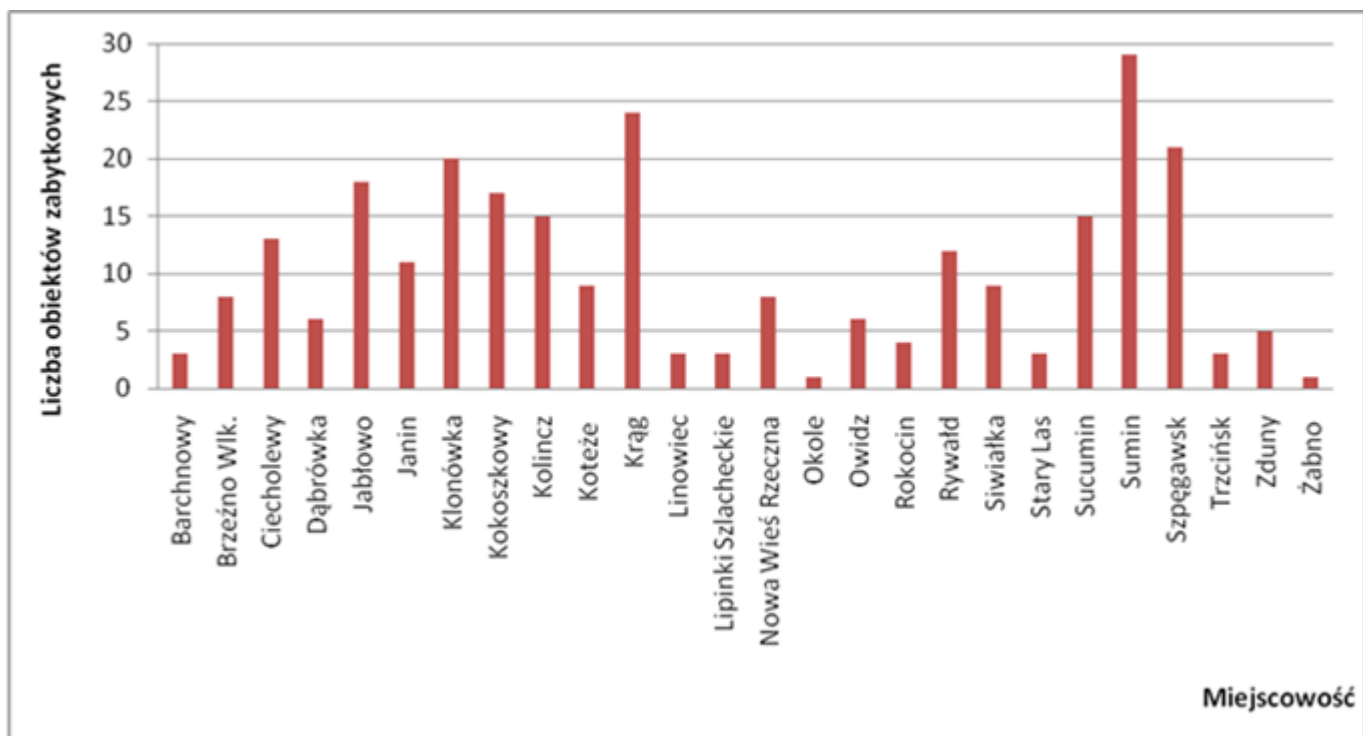
Tabela nr 2

Liczba obiektów wpisanych do wojewódzkiej ewidencji zabytków z poszczególnych miejscowości Gminy Starogard Gdański

Miejscowość	Liczba obiektów zabytkowych
Barchnowy	3
Brzeźno Wielkie	8
Ciecholewy	13
Dąbrówka	5
Jabłowo	17
Janin	11
Klonówka	19
Kokoszkowy	16
Miejscowość	Liczba obiektów zabytkowych
Kolincz	15
Koteże	9
Krąg	22
Linowiec	3
Lipinki Szlacheckie	3
Nowa Wieś Rzeczna	6
Okole	1
Owidz	1
Rokocin	2
Rywałd	12
Siwiałka	9
Stary Las	3
Sucumin	13
Sumin	28
Szpegawsk	19
Trzecińsk	3
Zduny	5
Żabno	1
Razem	247

Wykres nr 1

Obiekty wpisane do rejestru zabytków i objęte wojewódzką ewidencją zabytków w poszczególnych miejscowościach Gminy Starogard Gdański

Struktura własności obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego została przedstawiona w tabeli nr 3.

Tabela nr 3

Struktura własności obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego z terenu Gminy Starogard Gdański

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Typ własności
1	Dąbrówka	kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	wyznaniowa
2	Jabłowo	kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca	wyznaniowa
3	Klonówka	kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny	wyznaniowa
4	Kokoszkowy	kościół parafialny p.w. Św. Barbary	wyznaniowa
5	Krąg	kościół parafialny p.w. NMP z budynkiem ubikacji	wyznaniowa
6	Nowa Wieś Rieczna	zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)	prywatna
7	Owidz	zespół dworsko-parkowy (dwór; park; dwa budynki gospodarcze na dziedzińcu folwarczonym i budynek mieszkalny przy dworze)	prywatna
8	Rokocin	zespół dworsko-parkowy (dwór, park)	Skarbu Państwa (Dom Pomocy Społecznej Rokocin)
9	Sucumin	zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)	prywatna
10	Sumin	kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela	wyznaniowa
11	Szpegawsk	zespół dworsko-parkowy (dwór, park)	Skarbu Państwa (Dom Pomocy Społecznej w Szpegawsku)

Stan zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego został przedstawiony w tabeli nr 4.

Tabela nr 4

Stan zachowania obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomości województwa pomorskiego z terenu Gminy Starogard Gdański

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Stan zachowania
1	Dąbrówka	kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Św.	bardzo dobry

2	Jabłowo	kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca	bardzo dobry
3	Klonówka	kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny	bardzo dobry
4	Kokoszkowy	kościół parafialny p.w. Św. Barbary	bardzo dobry
5	Krąg	kościół parafialny p.w. NMP budynek ubikacji	bardzo dobry dobry
6	Nowa Wieś Rzeczna	zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)	zaniedbany
7	Owidz	zespół dworsko-parkowy: dwór park budynek gospodarczy (dawna obora) budynek gospodarczy (dawna stodoła) budynek mieszkalny przy dworze	zły zaniedbany zaniedbany zły dobry
8	Rokocin	zespół dworsko-parkowy (dwór, park)	bardzo dobry
9	Sucumin	zespół pałacowo-parkowy (pałac, park)	zaniedbany
10	Sumin	kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela	bardzo dobry
11	Szpegawsk	zespół dworsko-parkowy (dwór, park)	bardzo dobry

Analiza szans i zagrożeń wynikających ze stanu dziedzictwa kulturowego została przedstawiona w tabeli nr 5.

Tabela nr 5

Szanse i zagrożenia w odniesieniu do dziedzictwa kulturowego

Szanse	Zagrożenia
<ol style="list-style-type: none"> Położenie w powiecie starogardzkim promującym rozwój turystyki Korzystne warunki dla rozwoju turystyki ze względu na walory przyrodnicze i zasób wartości dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Bogata sieć drogowa Wzbogacenie tras turystycznych i szlaków o miejsca i obiekty zabytkowe Prezentacja dziedzictwa kulturowego przy wykorzystaniu technik informatycznych oraz ich publikacja w Internecie Uwzględnienie potrzeb ochrony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy 	<ol style="list-style-type: none"> Niedostateczne środki na renowację zabytkowych obiektów Silna konkurencja na rynku turystyki ze strony sąsiednich gmin położonych w granicach Borów Tucholskich Braki w edukacji kulturowej oraz niedostateczna świadomość wartości zasobów kulturowych Samowolne działania na zabytkach bez uzgodnień konserwatorskich
Mocne strony	Słabe strony
<ol style="list-style-type: none"> Zróżnicowanie terenu pod względem geomorfologicznym, przyrodniczym i krajobrazowym Dobre warunki do rozwoju turystyki krajoznawczej i specjalistycznej: wodnej, kolarskiej i konnej Obiekty wartościowe kulturowo i zabytkowa zabudowa na terenie Gminy Starogard Zabezpieczenie właściwej ekspozycji najciekawszych krajobrazowo fragmentów Gminy Imprezy kulturowe 	<ol style="list-style-type: none"> Niedostatecznie rozwinięta sieć szlaków turystycznych Niedostateczne oznakowanie cennych obiektów Niedostateczna liczba publikacji na temat dziedzictwa kulturowego Gminy Brak możliwości zwiedzania zabytków, będących własnością prywatną Liczne nieużytkowane i niszczone obiekty zabytkowe Niewystarczające: promocja walorów kulturowych i wykorzystanie dóbr kultury dla rozwoju turystyki Niewystarczająca świadomość społeczna o konieczności należytej opieki nad zabytkami

5.2. Priorytety w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański

Zadania dla samorządu lokalnego w zakresie opieki nad zabytkami zostały opracowane na podstawie analiz dokumentów programowych wyższego szczebla oraz Strategii rozwoju gminy wiejskiej Starogard Gdański, a także Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Starogard Gdański.

Na podstawie analizy szans i zagrożeń występujących w otoczeniu oraz mocnych i słabych stron Gminy, zdefiniowano następujące priorytety działań w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański:

1. Uwzględnienie dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju.
2. Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego.
3. Dokumentacja, promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego gminy.

Zasadnym jest wykorzystanie potencjału krajobrazowo-kulturowego do promocji Gminy oraz popularyzacji zabytków poprzez m.in. rozwój bazy turystycznej, organizowanie imprez kulturalnych.

5.3. Kierunki działań w zakresie opieki nad zabytkami

Opieka nad zabytkami stanowi jeden z obszarów działania dla władz lokalnych. Jako kierunki działań realizacji Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański w ramach przyjętych priorytetów uznano:

1. Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i kontrola ich realizacji.
2. Ochronę i odnowę obiektów zabytkowych.
3. Promocję i popularyzację dziedzictwa kulturowego.
4. Edukację w zakresie ochrony dóbr kultury.
5. Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego.

Okres, na który opracowany został niniejszy Program, podzielono na dwa etapy. Pierwszy etap obejmuje okres 2011-2013, a drugi – lata 2013-2014. Ze względu na fakt, iż niniejszy Program opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański jest pierwszym opracowaniem o takim charakterze, wykonanym dla obszaru gminy, założono, iż w czasie trwania etapu pierwszego (lata 2011-2012) podejmowane będą działania wstępne, mające charakter przygotowawczy do pełnej realizacji Programu. Planowany zakres działań i harmonogram realizacji Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański został przedstawiony w tabeli nr 6. Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, działania w zakresie opieki nad zabytkiem sprawowane są przez jego właściciela lub posiadacza.

Tabela nr 6

Zakres i harmonogram działań w zakresie opieki nad zabytkami

Lp.	Cel	Nr	Działania	Okres realizacji		
				Etap I	Etap II	
1	Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków	1.1	Uzupełnienie bazy obiektów zabytków o szczegółową listę zabytków archeologicznych oraz obiektów postulowanych do ochrony w <i>Studium</i>			
		1.2	Bieżąca aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków w formie elektronicznej			
2	Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i kontrola ich realizacji	2.1	Podejmowanie działań mających na celu uporządkowanie ładu przestrzennego			
		2.2	Przestrzeganie zakazów i nakazów obowiązujących w strefach ochrony wyznaczonych w <i>Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego</i>			
3	Ochrona i odnowa obiektów zabytkowych	należących do Gminy Starogard Gdański	3.1	Przegląd stanu obiektów		
			3.2	Wykonanie niezbędnych badań i prac, w tym konserwatorskich w odniesieniu do obiektów zabytkowych		
			3.3	Pozyskanie środków finansowych na realizację przedsięwzięć		
			3.4	Opracowanie zasad udostępniania obiektów zabytkowych w celach turystycznych		
		wszystkich	3.5	Udzielanie dotacji na sfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków		
4	Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego	4.1	Stworzenie listy cmentarzy (byłych i funkcjonujących) i miejsc pamięci			
		4.2	Przegląd istniejącego systemu oznakowania zabytków na terenie Gminy			
		4.3	Uzupełnienie oznakowania zabytków na terenie Gminy: tablice, plansze, mapy			

		4.4	Opracowanie i publikacja materiałów informacyjnych o zabytkach Gminy		
		4.5	Prowadzenie i aktualizacja na stronie internetowej Gminy zakładki o zabytkach		
5	Edukacja w zakresie ochrony dóbr kultury	5.1	Włączenie tematyki ochrony dóbr kultury do zajęć szkolnych w szkołach prowadzonych przez Gminę		
		5.2	Prezentacja historii gminy i jej zabytków w formie cyklicznej w lokalnej prasie oraz na stronie internetowej Gminy		
		5.3	Udział w imprezach kulturalnych organizowanych w celu promocji Gminy		
6	Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego	6.1	Propagowanie działania społecznej opieki nad zabytkami		
		6.2	Gromadzenie materiałów archiwalnych (stare zdjęcia, mapy, publikacje, studia, itp.) dotyczących Gminy		
		6.3	Wspieranie rozwoju agroturystyki		

Konsekwentnie prowadzona i długofalowa polityka Gminy Starogard Gdański w zakresie opieki nad zabytkami oraz realizacja niniejszego Programu stanowią szansę na ocalenie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń. Inwestycje zmierzające do poprawy stanu technicznego obiektów i zespołów zabytkowych, ich przystosowanie do świadczenia nowych funkcji powinno się odbywać na zasadzie poszanowania istniejących wartości zabytkowych i dążenia do zachowania w jak największym stopniu oryginału, ewentualnie wkomponowaniu nowych elementów w sposób współgrający z zabytkiem.

6. Monitoring procesu realizacji Programu

Monitoring realizacji Programu pozwoli na bieżącą analizę oraz kontrolę zgodności założonego harmonogramu realizacji z faktycznymi działaniami podejmowanymi przez właścicieli poszczególnych obiektów zabytkowych. Za monitorowanie realizacji Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański odpowiada Wójt Gminy. Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Wójt Gminy Starogard Gdański powinien co 2 lata sporządzać sprawozdanie z realizacji Programu. Sprawozdania te powinny zostać przedstawione Radzie Gminy. W celu efektywnego monitorowania przyjęto wskaźniki, służące ocenie wdrażania Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański.

Tabela nr 7

Wskaźniki oceny wdrażania Programu

Lp.	Cel	Proponowane wskaźniki
1	Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków w formie bazy danych	1. Liczba zaktualizowanych kart ewidencyjnych.
2	Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i kontrola ich realizacji	1. Liczba obiektów uwzględnionych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. 2. Liczba zaobserwowanych nieprawidłowości w realizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
3	Ochrona i odnowa obiektów zabytkowych	1. Liczba obiektów objętych przeglądem. 2. Liczba obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, które podlegały przeglądowi. 3. Liczba obiektów, dla których pozyskano zewnętrzne źródła finansowania. 4. Nakłady na kulturę i ochronę dziedzictwa kulturowego na jednego mieszkańca.
4	Promocja i popularyzacja dziedzictwa kulturowego	1. Liczba uzupełnień w oznakowaniu zabytków (tablice, plansze, mapy). 2. Liczba oznakowanych tras turystycznych. 3. Liczba publikacji popularyzujących wiedzę o zabytkach gminy
5	Edukacja w zakresie ochrony dóbr kultury	1. Liczba zajęć szkolnych przeprowadzonych w szkołach podstawowych i gimnazjach w ciągu roku. 2. Liczba osób, które wzięły udział w konkursach organizowanych przez marszałka województwa.
6	Wspieranie aktywności lokalnej mającej na celu poszanowanie dziedzictwa kulturowego	1. Liczba organizacji społecznych współpracujących z Urzędem Gminy dla ochrony środowiska kulturowego. 2. Liczba zgromadzonych materiałów archiwalnych dotyczących Gminy Starogard Gdański.

Ponadto w 2013 roku rozpoczęte zostaną przygotowania do opracowania i przyjęcia w roku 2014 Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański na lata 2015-2018.

7. Potencjalne źródła finansowania realizacji Programu

Zapisy art. 71 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określają zasady finansowania opieki nad zabytkami. W zakresie sprawowania opieki nad zabytkami osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna posiadająca tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności użytkownia wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego finansuje prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy tym zabytku. Sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku, do którego tytuł prawny posiada jednostka samorządu terytorialnego, jest zadaniem własnym tej jednostki. W tabeli nr 8 przedstawiono szacowane koszty realizacji Programu w latach 2011-2014.

Tabela nr 8

Rok	Szacowane koszty, które gmina zamierza przeznaczyć na realizację programu
2011	5.000,- zł
2012	20.000,- zł
2013	20.000,- zł
2014	20.000,- zł
Razem	65.000,- zł

W Programie przedstawiono możliwe źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku.

Środki Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego ul. Krakowskie Przedmieście 15/17 00-071 Warszawa
Telefon: 022 42-10-100 mkidn@esp.mkidn.gov.pl <http://www.mkidn.gov.pl>

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Wydarzenia artystyczne”

Program „Wydarzenia artystyczne” w 2010 roku zakłada realizację następujących priorytetów:

1. Priorytet 1 „Muzyka”
2. Priorytet 3 „Sztuki wizualne”
3. Priorytet 4 „Literatura”

a) Priorytet 1 „Muzyka” ma na celu promocję, wspieranie i prezentacja najwartościowszych zjawisk i tendencji w polskiej i światowej kulturze muzycznej. Priorytet skierowany jest do najbardziej znaczących projektów o co najmniej ogólnopolskim zasięgu. Beneficjentami Priorytetu 1 mogą być: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego oraz muzeów i bibliotek), organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury. Minimalna kwota dotacji wynosi 50.000 zł dla organizacji pozarządowych oraz kościołów i związków wyznaniowych i 70.000 zł dla samorządowych instytucji kultury i podmiotów gospodarczych. Wkład własny wynosi minimum 25% dla organizacji pozarządowych oraz kościołów i związków wyznaniowych, 35% dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w sferze kultury, 35% dla samorządowych instytucji kultury.

b) Priorytet 3 „Sztuki wizualne” ma na celu promocję i popularyzację najwartościowszych zjawisk z obszaru współczesnych sztuk wizualnych oraz wzmocnienie udziału Polski w międzynarodowym obiegu sztuki współczesnej. Beneficjentami Priorytetu 3 mogą być: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego oraz muzeów i bibliotek), organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury. Minimalna kwota dotacji wynosi 40.000 zł. Wkład własny wynosi minimum 25% dla organizacji pozarządowych oraz kościołów i związków wyznaniowych, 35% dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w sferze kultury, 35% dla samorządowych instytucji kultury.

c) Priorytet 4 „Literatura” ma na celu tworzenie warunków do rozwoju literatury, w tym wydawania i promocji wartościowej literatury oraz organizacji wydarzeń literackich promujących literaturę i czytelnictwo. Beneficjentami Priorytetu 4 mogą być: samorządowe instytucje kultury (z wyjątkiem instytucji współprowadzonych przez ministra i jednostki samorządu terytorialnego), organizacje

pozarządowe, podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury. Wkład własny wynosi minimum: 25% dla organizacji pozarządowych, 35% dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w sferze kultury, 35% dla samorządowych instytucji kultury.

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Dziedzictwo kulturowe”

Program „Dziedzictwo kulturowe” w 2010 roku zakłada realizację następujących priorytetów:

1. Priorytet 1 „Ochrona zabytków”.
2. Priorytet 2 „Wspieranie działań muzealnych”.
3. Priorytet 3 „Kultura ludowa”.

a) Priorytet 1 „Ochrona zabytków” ma na celu ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego oraz konserwację i rewaloryzację zabytków. Beneficjentami Priorytetu 1 mogą być osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego oraz inne jednostki organizacyjne. Minimalna kwota dotacji wynosi 25.000 zł. Dofinansowanie może być udzielone maksymalnie do 50% nakładów koniecznych do poniesienia na realizację zadania.

b) Priorytet 2 „Wspieranie działań muzealnych” ma za zadanie ochronę, zachowanie, prezentację i popularyzację materialnego dziedzictwa kulturowego.

W ramach priorytetu wspierane są:

- organizacja czasowych wystaw muzealnych, zwłaszcza o charakterze ogólnopolskim i międzynarodowym, w tym edycja katalogów spełniających wysokie normy jakościowe i merytoryczne oraz zakup niezbędnego wyposażenia i sprzętu do realizacji wystawy,
- modernizacja stałych wystaw muzealnych poprzez wykorzystanie nowoczesnych technik multimedialnych, w tym zakup niezbędnego wyposażenia i sprzętu multimedialnego,
- zakup obiektów do zbiorów muzeów, archiwów (dotyczy dokumentów wytworzonych do końca 1951 r.) i bibliotek (dotyczy książek, czasopism, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego wytworzonych do końca 1945 r.),
- konserwacja oraz mikrofilmowanie muzealiów, archiwaliów, starych druków, rękopisów, kartografii, muzykaliów, ikonografii, grafiki artystycznej, dokumentów życia społecznego,
- zakup wyposażenia pracowni konserwatorskich.

Beneficjentami Priorytetu 2 mogą być organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe oraz państwowe i samorządowe instytucje kultury. Wkład własny wynosi minimum 20%. Minimalna kwota wnioskowana wynosi 25.000 zł w przypadku zakupu obiektów oraz 50.000 zł w przypadku innych zadań, w tym zakupu sprzętu i wyposażenia.

c) Priorytet 3 „Kultura ludowa” ma na celu wzmocnienie poczucia tożsamości regionalnej, zachowanie, dokumentowanie i przekaz autentycznych wartości kultury tradycyjnej, a także wspieranie różnorodnych form popularyzacji kultury ludowej. Beneficjentami Priorytetu 3 mogą być samorządowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe oraz podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury. Wkład własny wynosi 25% dla organizacji pozarządowych, 35% dla samorządowych instytucji kultury, a 35% dla podmiotów prowadzących działalność gospodarczą w sferze kultury.

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania, rozszerzenie i wzbogacenie oferty instytucji i organizacji zajmujących się działalnością kulturalną oraz edukacyjną w zakresie kultury. Beneficjentami Programu mogą być: organizacje pozarządowe oraz kościoły i związki wyznaniowe, publiczne i niepubliczne szkoły i uczelnie artystyczne, państwowe i samorządowe instytucje kultury, jednostki samorządu terytorialnego. Wkład własny wynosi minimum 20% dla jednostek samorządu terytorialnego będących organizatorami instytucji filmowych i instytucji kultury przejętych przez JST w dniu 1 stycznia 1999 oraz 30% dla pozostałych wnioskodawców.

Program Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego „Zasoby cyfrowe”

Program „Zasoby cyfrowe” w 2010 roku zakłada realizację następujących priorytetów:

1. Priorytet 1 „Digitalizacja materiałów bibliotecznych”,
2. Priorytet 2 „Digitalizacja zabytków i muzealiów”,
3. Priorytet 3 „Digitalizacja materiałów archiwalnych”,
4. Priorytet 4 „Digitalizacja materiałów audiowizualnych”.

a) Priorytet 1 „Digitalizacja materiałów bibliotecznych” ma na celu wspieranie rozbudowy infrastruktury digitalizacyjnej w bibliotekach, digitalizację polskich zasobów bibliotecznych, ich upowszechnianie oraz bezpieczne i długookresowe przechowywanie w postaci cyfrowej. Celem priorytetu jest także edukacja w zakresie digitalizacji zbiorów bibliotecznych i długookresowego przechowywania zasobów cyfrowych. Beneficjentami Priorytetu 1 mogą być państwowe i samorządowe instytucje kultury (wyłącznie biblioteki), organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe prowadzące biblioteki, podmioty prowadzące działalność gospodarczą w sferze kultury. Wkład własny wynosi minimum 25% dla wszystkich wnioskodawców.

b) Celem priorytetu 2 „Digitalizacja zabytków i muzealiów” jest digitalizacja zabytków i muzealiów oraz ich bezpieczne i długotrwałe udostępnianie w postaci cyfrowej, a także upowszechnianie nowoczesnych cyfrowych metod dokumentacji zabytków i muzealiów. Celem priorytetu jest też edukacja w zakresie digitalizacji zabytków i muzealiów oraz zasad przechowywania i promocji zasobów cyfrowych, a także zwiększenie dostępności zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez rozwój współpracy instytucjonalnej w sieci. Beneficjentami Priorytetu 2 mogą być państwowe i samorządowe instytucje kultury, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe. Wkład własny wynosi minimum 25% dla wszystkich wnioskodawców.

c) Priorytet 3 „Digitalizacja materiałów archiwalnych” ma na celu rozbudowę infrastruktury digitalizacyjnej w archiwach, digitalizację materiałów archiwalnych, a także ich upowszechnianie oraz bezpieczne i długookresowe przechowywanie w postaci cyfrowej. Celem priorytetu jest te edukacja w zakresie digitalizacji archiwaliów i długookresowego przechowywania zasobów cyfrowych. Beneficjentami Priorytetu 3 mogą być archiwa państwowe, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe prowadzące archiwum. Wkład własny wynosi minimum 25% dla wszystkich wnioskodawców.

d) Priorytet 4 „Digitalizacja materiałów audiowizualnych” ma na celu digitalizację materiałów audiowizualnych, ich upowszechnianie oraz bezpieczne i długookresowe przechowywanie w postaci cyfrowej. Celem priorytetu jest też rozbudowa infrastruktury digitalizacyjnej służącej digitalizacji oraz edukacja w zakresie digitalizacji materiałów audiowizualnych i długookresowego przechowywania zasobów cyfrowych. Beneficjentami Priorytetu 3 mogą być państwowe i samorządowe instytucje kultury, podmioty gospodarcze, organizacje pozarządowe, kościoły i związki wyznaniowe. Wkład własny wynosi minimum 25% dla wszystkich wnioskodawców.

Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Instytucja zarządzająca (podmiot upoważniony): Departament Funduszy Europejskich Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego wkładu krajowego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich.

W ramach programu realizowane są następujące zadania:

- ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego,
- budowa, rozbudowa i przebudowa infrastruktury kulturalnej oraz infrastruktury publicznych szkół i uczelni artystycznych,
- rozwój infrastruktury społeczeństwa informacyjnego w dziedzinie kultury,
- międzynarodowe przedsięwzięcia kulturalne,
- rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie poziomu wykształcenia społeczeństwa.

Dofinansowanie wkładu publicznego (tzw. „wkładu własnego”) ze środków Programu „Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego” dotyczy projektów realizowanych w ramach:

- Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2007-2013,

- 16 Regionalnych Programów Operacyjnych 2007-2013,
- Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka,
- Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki,
- Programu Rozwój Obszarów Wiejskich 2007-2013,
- Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej,
- Funduszu Wymiany Kulturalnej w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego,
- Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego,
- Programu Kultura 2007-2013.

Beneficjentami Programu mogą być: jednostki samorządu terytorialnego, ich związki, porozumienia i stowarzyszenia, państwowe i samorządowe instytucje kultury i filmowe oraz instytucje współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego, archiwa państwowe, publiczne i niepubliczne szkoły artystyczne I i II stopnia oraz uczelnie artystyczne, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe ze sfery kultury.

Wysokość deklarowanych przez beneficjenta środków własnych oraz pozyskanych z innych źródeł nie może być mniejszy niż:

- 35% dla jednostek samorządu terytorialnego, ich związków, porozumień i stowarzyszeń,
- 25% dla państwowych i samorządowych instytucji kultury i filmowych oraz instytucji współprowadzonych z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego,
- 35% dla archiwów państwowych,
- 35% dla publicznych i niepublicznych szkół artystycznych I i II stopnia oraz uczelni artystycznych,
- 15% dla kościołów i związków wyznaniowych oraz organizacji pozarządowych ze sfery kultury.

Mecenat

Celami priorytetowymi Mecenatu są m.in.:

1. modernizacja i unowocześnianie stałych ekspozycji, konserwacja zbiorów, badania archeologiczne (muzea),
2. promocja czytelnictwa, tworzenie regionalnych baz danych, konserwacja zbiorów (biblioteki),
3. projekty edukacyjne, szczególnie związane z budowaniem tożsamości regionalnej (ośrodki i domy kultury, centra kultury i sztuki),

Wsparcie jest udzielane na następujących zasadach:

- wnioski składać mogą wyłącznie jednostki samorządu terytorialnego na projekty realizowane przez instytucje kultury dla których pełnią funkcję organizatora,
- środki przeznaczone są na projekty miękkie,
- wyłącza się z finansowania w tym trybie instytucje, które na mocy porozumień są współprowadzone przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz jednostek samorządu terytorialnego,
- wnioski składane na projekty realizowane w ramach „mecenatu” nie mogą być równolegle kierowane do innych Programów Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- jednostka samorządu terytorialnego może złożyć tylko jeden wniosek w imieniu jednej instytucji kultury,
- środki kierowane będą głównie do instytucji kultury o podstawowym znaczeniu dla działalności kulturalnej w województwie, powiecie lub gminie, mających możliwości takiego ich wykorzystania by wzmacniało to potencjał rozwojowy regionu przez np. wzmocnienie atrakcyjności turystycznej, atrakcyjności dla mieszkańców, inwestorów, wzmocnienia funkcji metropolitalnych miast itp.,

- minimalna wartość projektu wynosi 50.000 zł przy wkładzie własnym nie mniejszym niż 60%,
- w przypadku jednostek samorządu terytorialnego aplikujących na zadania wykonywane przez instytucje filmowe i instytucje kultury, które zostały przejęte przez jednostki samorządu terytorialnego w dniu 1 stycznia 1999 r., minimalny wkład własny wynosić musi 40%.

W Tabeli nr 9 przedstawiono kryteria oceny wniosków składanych w ramach programu „Mecenat 2010”.

Tabela nr 9

Kryteria oceny wniosków

Kryteria oceny		Maksymalna liczba punktów
1	zgodność z priorytetami	5
2	forma prezentacji, oryginalność, innowacyjność i nowatorstwo rozwiązań artystycznych; zastosowanie nowych technologii	3
3	wpływ na poprawę warunków funkcjonowania - rozszerzenie i podniesienie jakości oferty programowej	3
4	profesjonalizm i doświadczenie osób zaangażowanych w realizację projektu	3
5	ponadlokalny i ponadregionalny zasięg oddziaływania projektu	2
6	zakorzenie programu w życiu kulturalnym (tradycja), znaczenie dla środowiska lokalnego- gminy, powiatu, regionu, kraju; podtrzymywanie i budowanie tożsamości grup społecznych	2
7	wartości edukacyjne i popularyzacyjne	1
8	wkład własny wyższy niż wymagany o co najmniej 15 %	1
Razem		20

Środki Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Gdańsku ul. Kotwiczników 20 80-881 Gdańsk Tel. 0-58 301-62-67/68; e-mail: gdansk@zabytki.mail.pl www.ochronazabytkow.gda.pl

Dotacja na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, może być udzielona przez Ministra Kultury i Ochrony Dziedzictwa Narodowego oraz przez wojewódzkiego konserwatora zabytków (art.74 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) lub samorząd powiatu lub gminy. Dotacja może sięgać do wysokości 50% ogólnej kwoty poniesionej przez właściciela na renowację zabytku, a w wyjątkowych okolicznościach nawet do 100% (art. 78 ustawy). Dotacje można otrzymać na prace związane z renowacją substancji zabytkowej budowli. Do ogólnych kosztów związanych z renowacją zabytku można włączyć nakłady konieczne i uzasadnione poniesione na: sporządzenie ekspertyz, badań, programów prac konserwatorskich i restauratorskich, projektu budowlanego, projektu odtworzenia kompozycji wnętrza oraz wykonanie prac budowlano-konserwatorskich, a także zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej. Zakres prac odtworzeniowych nie może przekraczać 50% oryginalnej substancji zabytku. Dotacje można uzyskać zarówno na prace planowane w roku składania wniosku o jej przyznanie, jak i na już wykonane w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego

Urząd Marszałkowski Województwa Pomorskiego ul. Okopowa 21/27, 80-810 Gdańsk, tel. (058)32-61-555 e-mail: info@woj-pomorskie.pl www.woj-pomorskie.pl

Priorytet 6 - Turystyka i dziedzictwo kulturowe

Cel główny: Efektywne i zrównoważone wykorzystanie potencjału przyrodniczego i kulturowego dla rozwoju turystyki.

Cele szczegółowe:

shy; podniesienie jakości publicznej infrastruktury turystycznej,

shy; rozwijanie systemu informacji turystycznej i kulturalnej oraz promocja sieciowych produktów turystycznych,

shy; poprawa atrakcyjności turystycznej miejsc o wysokich walorach kulturowych,

shy; zrównoważone wykorzystanie walorów przyrodniczych regionu w rozwoju turystyki.

Działanie 6.1. Infrastruktura wzmacniająca potencjał turystyczny

W ramach działania 6.1. realizowane będą projekty, polegające m.in. na:

- budowie, przebudowie i rozbudowie obiektów publicznej infrastruktury turystycznej o znaczeniu regionalnym lub ponadregionalnym (m.in. porty, przystanie i pomosty służące turystyce wodnej),
- budowie, przebudowie i rozbudowie liniowej publicznej infrastruktury turystycznej o znaczeniu regionalnym lub ponadregionalnym służących rozwojowi sezonowych (letnich i zimowych) specyficznych form turystyki (m.in.: trasy rowerowe, szlaki wodne, konne, piesze wraz z oznakowaniem);
- budowie, przebudowie i rozbudowie urządzeń lecznictwa uzdrowiskowego (m.in. parki i urządzone ścieżki ruchowe, urządzone odcinki wybrzeża morskiego, tężnie, grzybki inhalacyjne, pijalnie uzdrowiskowe, lecznicze i rehabilitacyjne baseny uzdrowiskowe) oraz ujęcia wód leczniczych i termalnych.

W ramach ww. typów projektów możliwa jest również realizacja inwestycji związanych z budową, przebudową i rozbudową publicznej infrastruktury poprawiającej dostępność do obiektów i atrakcji turystycznych (m.in. parkingi, ciągi komunikacyjne i infrastruktura dla niepełnosprawnych).

Beneficjentami działania 6.1. mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- podmioty wykonujące zadania jst/związku komunalnego,
- organizacje pozarządowe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- parki narodowe i parki krajobrazowe,
- szkoły wyższe,
- jednostki naukowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- jednostki sektora finansów publicznych, posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-prywatnym

Maksymalny poziom dofinansowania ze środków EFRR wynosi 75%, a minimalna wartość projektu, co do zasady, wynosi 4.000.000 zł.

Działanie 6.2 Promocja i informacja turystyczna

W ramach działania 6.2 realizowane będą projekty, polegające m.in. na:

- opracowaniu, rozwoju i promocji produktów turystycznych, kulturowych i tradycyjnych (m.in. szlaki turystyczne, jarmarki, inne wydarzenia kulturowe, produkty spożywcze, wyroby rzemiosła) wykorzystujących specyficzne zasoby i zwyczaje regionalne, w tym m.in. wykonywanie analiz i badań marketingowych,
 - integracji i rozbudowie regionalnego systemu informacji turystycznej (poprzez budowę nowych oraz rozbudowę i przebudowę istniejących centrów i punktów informacji turystycznej, w tym rozwój systemów informacyjnych, uruchamianie infokiosków i innych nowoczesnych rozwiązań, rozszerzanie oferty wydawnictw informacyjnych i promocyjnych),
 - finansowaniu organizacji i/lub udziału w imprezach wystawienniczych i targowych oraz innych wydarzeniach o randze ponadregionalnej w kraju i poza jego granicami, bezpośrednio powiązanych z promocją walorów turystycznych regionu,
 - organizacji kampanii reklamowych promujących walory turystyczne i kulturowe województwa w kraju i poza jego granicami.
- Beneficjentami działania 6.2. mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- podmioty wykonujące zadania jst/związku komunalnego,
- organizacje pozarządowe,
- szkoły wyższe,
- jednostki naukowe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- parki narodowe i parki krajobrazowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- jednostki sektora finansów publicznych, posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-prywatnym.

Maksymalny poziom dofinansowania ze środków EFRR wynosi 75%, a minimalna wartość projektu, co do zasady, wynosi 400.000 zł.

Działanie 6.3 Regionalne dziedzictwo kulturowe o potencjale turystycznym

W ramach działania 6.3 realizowane będą projekty, polegające m.in. na:

- pracach restauracyjnych i konserwatorskich oraz adaptacji budynków, budowli i innych obiektów o znaczeniu historycznym, nadanie im nowych funkcji użytkowych kulturowych oraz turystycznych, w tym także zabezpieczenie obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń,
- pracach restauracyjnych i konserwatorskich oraz adaptacji zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych i nadanie im nowych funkcji użytkowych kulturowych oraz turystycznych,
- pracach restauracyjnych i konserwatorskich i zagospodarowaniu zabytkowych, ogólnodostępnych założeń parkowych oraz zabytków sztuki inżynierskiej, kompleksowych założeń przemysłowych i folwarcznych wraz z nadaniem im nowych funkcji kulturowych i turystycznych,
- pracach restauracyjnych i konserwatorskich zabytkowych budynków sakralnych stanowiących atrakcję turystyczną,
- tworzeniu nowych oraz przeciwdziałanie niszczeniu istniejących stanowisk i obiektów archeologicznych tworzących własną formę krajobrazowo-turystyczną (np. grodziska, kurhany, kopce) oraz budowie nowych, rozbudowie i przebudowie istniejących obiektów funkcjonalnie z nimi związanych.

W ramach uzupełnienia realizowanych przedsięwzięć przewiduje się poprawę dostępu do obiektów zabytkowych (budowa i przebudowa ciągów komunikacyjnych: dróg dojazdowych, alei zabytkowych, kładek oraz tworzenie infrastruktury dla niepełnosprawnych, itp.). W powiązaniu z ww. typami projektów możliwe jest również kompleksowe zagospodarowywanie otoczenia obiektów zabytkowych.

Beneficjentami działania 6.3 mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- organizacje pozarządowe,
- szkoły wyższe,
- instytucje kultury,
- jednostki naukowe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- parki narodowe i parki krajobrazowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,

- partnerzy społeczni i gospodarczy,
- jednostki sektora finansów publicznych, posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-privatnym.

Maksymalny poziom dofinansowania ze środków EFRR wynosi 75%, a minimalna wartość projektu, co do zasady, wynosi 4.000.000 zł.

Działanie 6.4 Wspieranie i zachowanie walorów przyrodniczych

W ramach działania 6.3 realizowane będą projekty, polegające m.in. na:

- kompleksowych przedsięwzięciach z zakresu ochrony, rewitalizacji i udostępniania obszarów chronionych, obejmujące, np. budowę, rozbudowę lub modernizację infrastruktury kierunkującej ruch turystyczny w wyznaczone miejsca na obszarach cennych przyrodniczo (szlaki turystyczne: trasy rowerowe, szlaki piesze, ścieżki dydaktyczne, pomosty komunikacyjne, platformy widokowe, wieże obserwacyjne, parkingi, itp.),

- finansowaniu ochrony i restytucji różnorodności gatunkowej i siedliskowej,
- rewitalizacji parków publicznych jako dóbr kultury i banku genów.

W ramach ww. typów projektów możliwa jest także realizacja akcji promocyjnych i edukacyjnych. Beneficjentami działania 6.4 mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- podmioty wykonujące zadania jst/związku komunalnego,
- organizacje pozarządowe,
- szkoły wyższe,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- parki narodowe i parki krajobrazowe,
- kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- jednostki sektora finansów publicznych, posiadające osobowość prawną (nie wymienione wyżej),
- podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-privatnym.

Maksymalny poziom dofinansowania ze środków EFRR wynosi 75%, a minimalna wartość projektu, co do zasady, wynosi 200.000 zł.

Priorytet 8: Lokalna infrastruktura podstawowa

Cel główny: Wzmocnienie potencjału rozwojowego na obszarach poza dużymi miastami.

Cele szczegółowe: Sformułowany powyżej cel główny będzie realizowany poprzez następujące cele szczegółowe:

1. zwiększenie lokalnej atrakcyjności inwestycyjnej, osiedleńczej i turystycznej;
2. zmniejszenie dysproporcji regionalnych w zakresie wyposażenia w infrastrukturę gospodarki wodno-ściekowej oraz gospodarki odpadami.

Działanie 8.1.2. Lokalna infrastruktura wspierająca rozwój gospodarczy

W ramach działania 8.1.2 realizowane będą projekty, polegające m.in. na:

1. budowie, przebudowie lub rozbudowie lokalnej ogólnodostępnej publicznej infrastruktury turystycznej, w tym m.in. tras kajakowych i rowerowych, szlaków turystycznych i przyrodniczych, portów i przystani jachtowych, stanic, punktów i wież widokowych wraz z oznakowaniem i niezbędną infrastrukturą towarzyszącą, miejsc biwakowania, parkingów,

2. tworzeniu i rozwijaniu podregionalnych i lokalnych systemów promocji i informacji turystycznej,

3. budowie, przebudowie i rozbudowie turystycznych linii kolejowych (z wyłączeniem zakupu lub remontów taboru),

4. pracach konserwatorskich, prace restauracyjnych i adaptacji budynków o znaczeniu historycznym z możliwością nadania im nowych funkcji,

5. uzbrojeniu terenów pod inwestycje gospodarcze (z wyłączeniem funkcji mieszkaniowych) związane z doprowadzeniem podstawowej infrastruktury liniowej: wodociągów, kanalizacji sanitarnej i deszczowej, sieci teleinformatycznej, sieci ciepłowniczej, elektrycznej, gazowej oraz dróg wewnętrznych,

6. kompleksowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, obejmujących m.in.: przebudowę, rozbudowę lub remonty publicznej infrastruktury związanej z rozwojem funkcji m.in. gospodarczych (w tym turystycznych, społecznych, rekreacyjnych), rewaloryzację i zagospodarowanie przestrzeni publicznych, w tym zakładanie parków i odnowa istniejących terenów zielonych oraz tworzenie stref bezpieczeństwa i zapobiegania przestępczości.

Beneficjentami działania 8.1.2 mogą być:

- jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- podmioty wykonujące zadania jst/związku komunalnego,
- instytucje kultury,
- administracja rządowa,
- inne podmioty zaliczane do sektora finansów publicznych,
- PGL Lasy Państwowe i jego jednostki organizacyjne,
- organizacje pozarządowe,
- kościoły i związki wyznaniowe,
- podmioty działające w oparciu o umowę o partnerstwie publiczno-privatnym.

Maksymalny poziom dofinansowania ze środków EFRR wynosi 75%, a minimalna wartość projektu dla wymienionych w punktach 1-4 wynosi 400.000 zł, dla projektów wymienionych w punktach 5-6 nie przewidziano limitów wartości projektu.

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Oddział Gdynia ul. Kołłątaja 1 81-332 Gdynia Tel. 058 668 60 00 e-mail: pomorski@arimr.gov.pl www.arimr.gov.pl

Program rozwoju obszarów wiejskich, działanie: Odnowa i rozwój wsi

Cel działania: Działanie będzie wpływać na poprawę jakości życia na obszarach wiejskich przez zaspokojenie potrzeb społecznych i kulturalnych mieszkańców wsi oraz promowanie obszarów wiejskich. Umożliwi rozwój tożsamości społecznej wiejskiej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i specyfiki obszarów wiejskich oraz wpłynie na wzrost atrakcyjności turystycznej i inwestycyjnej obszarów wiejskich.

W ramach działania realizowane będą m.in. przedsięwzięcia polegające na:

1. budowie, przebudowie, remoncie lub wyposażeniu obiektów pełniących funkcje publiczne, społeczno-kulturalne, rekreacyjne i sportowe, a także służących promocji obszarów wiejskich, w tym propagowaniu i zachowaniu dziedzictwa historycznego, tradycji, sztuki oraz kultury,

2. kształtowaniu obszaru przestrzeni publicznej,

3. budowie, remoncie lub przebudowie infrastruktury związanej z rozwojem funkcji turystycznych, sportowych lub społeczno-kulturalnych,

4. zakupie obiektów charakterystycznych dla tradycji budownictwa w danym regionie, w tym budynków będących zabytkami, z przeznaczeniem na cele publiczne,

5. odnawianiu, eksponowaniu lub konserwacji lokalnych pomników historycznych, budynków będących zabytkami lub miejsc pamięci,

6. kultywowaniu tradycji społeczności lokalnej oraz tradycyjnych zawodów.

Beneficjentami działania mogą być:

- gminy, instytucje kultury, dla której organizatorem jest jednostka samorządu terytorialnego,
- kościoły lub inne związek wyznaniowy,
- organizacje pozarządowe mające status organizacji pożytku publicznego.

Maksymalny poziom dofinansowania ze środków EFRR wynosi 75%, a minimalna wartość projektu, co do zasady, wynosi 500.000 zł. Projekty mogą być realizowane w miejscowościach do 5.000 mieszkańców i powinny się wpisywać w zakres Planu Odnowy Miejscowości.

8. Podsumowanie

Założeniem opracowania Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański jest istotna poprawa stanu zasobów dziedzictwa kulturowego poprzez określenie działań edukacyjnych kierowanych do mieszkańców gminy, organizacyjnych i finansowych kierowanych na elementy dziedzictwa kulturowego oraz upowszechnienie w świadomości społeczeństwa gminy potrzeb i zasad ochrony środowiska kulturowego. Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami wynika z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) powinien sporządzić na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami.

Podstawowym aktem prawnym regulującym zasady ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z art. 5 ustawy, opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku,
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku,
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie,
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości,
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Przy opracowaniu Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański uwzględniono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy wynikające z dokumentów na poziomie krajowym (Narodowa Strategia Rozwoju Kultury 2004-2013, tezy do opracowania krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami), wojewódzkim (Strategia rozwoju województwa pomorskiego, Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013, Plan zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Pomorskim na lata 2004-2013, Program Opieki nad zabytkami w Województwie Pomorskim na lata 2007-2010) oraz powiatowym (Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2003-2013). Program opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański na lata 2011-2014 jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi przez krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty programowe. Rejestr zabytków województwa pomorskiego jest prowadzony przez Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Gdańsku (Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ul. Kotwiczników 20, 80-881 Gdańsk). W rejestrze zabytków nieruchomych województwa pomorskiego według stanu na 6. października 2010 r. znajdowało się 20 obiektów zabytkowych z terenu Gminy Starogard Gdański. Do wojewódzkiej ewidencji zabytków województwa pomorskiego wpisanych zostało 247 obiektów z terenu Gminy Starogard Gdański.

Na podstawie analizy szans i zagrożeń występujących w otoczeniu oraz mocnych i słabych stron gminy, zdefiniowano następujące priorytety działań w zakresie opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański:

1. Uwzględnienie dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju Gminy.
2. Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego.
3. Dokumentacja i promocja oraz edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego Gminy.

Jako kierunki działań realizacji Programu opieki nad zabytkami Gminy Starogard Gdański w ramach przyjętych priorytetów uznano:

1. Uwzględnienie ochrony obiektów zabytkowych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i kontrola ich realizacji.
2. Ochronę i odnowę obiektów zabytkowych.
3. Promocję i popularyzację dziedzictwa kulturowego.
4. Edukację w zakresie ochrony dóbr kultury.

W Programie określono szczegółowe zadania w ramach realizacji postawionych celów wraz z koncepcją procesu monitoringu, a także wskazano potencjalne źródła finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku, Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

9. Źródła danych

1. Bank Danych Regionalnych, www.stat.gov.pl
2. Biuletyn Informacji Publicznej Gminy Starogard Gdański, www.bip.starogardgd.ug.pl
3. Brzeźno Wielkie. Z dziejów wsi, Kowalkowski K., Pelplin, 2009
4. Budownictwo sakralne w Diecezji Pelplińskiej, Grunt Stanisław, Pelplin, 2006
5. Centralny rejestr form ochrony przyrody Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, <http://crfop.gdos.gov.pl>
6. Dokumentacja fotograficzna Gminnej Ewidencji Zabytków Starogard Gdański
7. Gminna ewidencja zabytków Starogard Gdański, 2009
8. Klonówka obszar magiczny, Marszałec J., Majewski T., Starogard Gdański, 1998
9. Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004-2013, Warszawa, 2004
10. Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004-2013, Warszawa, 2004
11. Nowa Wieś Rzeczna, Kowalkowski K., Gdynia, 2008
12. Plan odnowy miejscowości Brzeźno Wielkie na lata 2009-2015, Gmina Starogard Gdański, styczeń 2009
13. Plan odnowy miejscowości Jabłowo, Gmina Starogard Gdański, Grupa Odnowy Wsi Jabłowo, Jabłowo 2009
14. Plan odnowy miejscowości Kokoszkowy, Grupa Odnowy Wsi Kokoszkowy, 2009
15. Plan odnowy miejscowości Owidz, Gmina Starogard Gdański, Owidz, 2010
16. Plan odnowy miejscowości Rokocin, Gmina Starogard Gdański, Rokocin, 2010
17. Plan odnowy wsi Klonówka, Klonówka, 2008
18. Plan odnowy miejscowości Janowo, Grupa Odnowy Wsi Janowo, Janowo, 2009
19. Plan odnowy wsi Barchnowy, Barchnowy, 2009
20. Plan odnowy miejscowości Sumin, Grupa Odnowy Wsi Sumin, Sumin, 2009
21. Plan odnowy miejscowości Koteże, Grupa Odnowy Wsi Koteże, 2010
22. Plan rozwoju wsi Siwiałka, Siwiałka 2007
23. Plan rozwoju miejscowości Sucumin, Sucumin, 2007
24. Plan odnowy miejscowości Szpęgawsk, Grupa Odnowy Wsi Szpęgawsk, Szpęgawsk, 2010
25. Plan rozwoju i programem odnowy wsi Trzecińsk, Trzecińsk, 2008
26. Plan rozwoju i programem odnowy wsi Okole, Okole, 2008
27. Plan rozwoju miejscowości Lipinki Szlacheckie, Lipinki Szlacheckie 2008
28. Plan rozwoju miejscowości Linowiec, Linowiec 2008

29. Plan rozwoju miejscowości Kolincz, Kolincz 2008
30. Projekt Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta i gminy Skarszewy, Skarszewy, maj 2008
31. Raport o stanie zagospodarowania przestrzennego województwa pomorskiego, kwiecień 2006
32. Regionalny Program Operacyjny Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013
33. Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków z 14 maja 2004, Dz.U. Nr 124, poz. 1305
34. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich, red. Sulimerski F., tom I (1880), III (1882), IV (1883), VII (1886)
35. Strategia rozwoju gminy wiejskiej Starogard Gdański, Warszawa, Starogard Gdański, listopad 1999
36. Strategia rozwoju powiatu starogardzkiego na lata 2003-2013, sierpień 2002
37. Strategia Rozwoju Turystyki Województwa Pomorskiego na lata 2004-2013, Gdańsk, 2004
38. Strategia Rozwoju Województwa Pomorskiego, lipiec, 2005
39. Strona internetowa Gminy Starogard Gdański, www.starogardgd.ug.pl
40. Strona internetowa Lokalnej Grupy Działania Chata Kociewia, <http://chatakociewia.pl>
41. Strona internetowa powiatu starogardzkiego, www.powiatstarogard.pl
42. Strona Internetowa Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Gdańsku, www.ochronazabytkow.gda.pl
43. Strona internetowa, www.ekociewie.pl
44. Strona internetowa, www.naszekaszuby.pl
45. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Starogard Gdański, Studium wartości, zagrożeń i kształtowania walorów środowiska kulturowego, Cielątkowska R., Król D., Gdańsk, kwiecień 1999
46. Style w architekturze – arcydzieła budownictwa europejskiego od antyku po czasy współczesne, Koch W., Warszawa, 1996
47. Tezy do Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami, ROZ, 2004
48. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.
49. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, Dz.U. z 2001 r. Nr 142 poz.1591 z późn. zm.
50. Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, Warszawa, 2005
51. Wykaz zabytków z terenu Gminy Starogard Gdański wpisanych do rejestru zabytków województwa pomorskiego według stanu na 6. października 2010 r., www.ochronazabytkow.gda.pl

Załącznik nr 1

Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków

(źródło: Gminna ewidencja zabytków Starogard Gdański)

<u>BARCZNOWY</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Barchnowy	ul. Główna 13	20	kapliczka przydrożna	XX w. 1946 r.	
Barchnowy	ul. Główna 13	20	d. szkoła obok sklep	XX w. poł.	
Barchnowy	ul. Główna 13	20	bud. gosp.	XX w. poł.	
<u>BRZEŻNO WIELKIE</u>					
miejsowość	adres	nr	obiekt	wiek/datowanie	uwagi

		działki			
Brzeźno Wlk.	ul. Kasztanowa (na cmentarzu)	151	kapliczka figura Chrystusa	XIX w. 1875 r.	
Brzeźno Wlk.	ul. Szkolna 5	141/2	szkoła podstawowa im. Bernarda Janowicza	XX w. 1900 r.	
Brzeźno Wlk.	ul. Szkolna 5	141/2	obora w zespole szkoły	XX w. 1900 r.	
Brzeźno Wlk.	ul. Szkolna 5	141/2	bud. gospodarczy (stodoła szkoły)	XX w. 1900 r.	
Brzeźno Wlk.	ul. Szkolna 4	142/2	bud. mieszkalny	XIX-XX w.	
Brzeźno Wlk.	ul. Główna 3	120	bud. mieszkalny	XX w. II poł.	
Brzeźno Wlk.	ul. Główna 4	122	bud. mieszkalny	XIX w. III ćw.	
Brzeźno Wlk.	ul. Główna 1	119	bud. mieszkalny	XX w.	
<u>CIECHOLEWY</u>					
-					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Ciecholewy	nr 2	19/3	bud. mieszkalny	XX w. lata 20	
Ciecholewy	nr 2	19/3	bud. gosp.	XX w.	
Ciecholewy	nr 16	87	bud. mieszkalny	XX w. lata 20	
Ciecholewy	nr 17	57	bud. mieszkalny	XX w. 1901 r.	
Ciecholewy	nr 18	34/2	bud. mieszkalny	XX w. 1906 r.	
Ciecholewy	nr 18	34/2	bud. gosp.	XX w. 1906 r.	
Ciecholewy	nr 18	34/2	bud. gosp.	XX w. 1937 r.	
Ciecholewy	nr 40	49/2	bud. mieszkalny	XX w. 1935-38	
Ciecholewy	nr 40	49/2	bud. gosp.	XX w. 1935-38	
Ciecholewy	nr 42	56/5	bud. mieszkalny	XIX w. 1863 r.	
Ciecholewy	nr 45	10/1	bud. mieszkalny	XIX w. 1880 r.	
Ciecholewy	nr 45	10/1	bud. gosp.	XIX w. 4 ćw.	
Ciecholewy	nr 45	10/1	bud. gosp.	XIX w.	
<u>DĄBRÓWKA</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Dąbrówka		141	kapliczka	XX w. 1946 r.	
Dąbrówka	obok nr 1 ul. Starogardzka	253	kapliczka		
Dąbrówka	ul. Starogardzka 38	144	kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	XV w.	nr rej. 320
Dąbrówka	ul. Starogardzka 38	144	ogrodzenie z dwiema bramami kościoła parafialnego i cmentarza	XV w.	
Dąbrówka	ul. Dębowa 2	187	bud. gosp.	XIX w. 4 ćw.	
Dąbrówka	ul. Starogardzka 22	183	bud. mieszkalny	XX w. 1 ćw.	
<u>JABŁOWO</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Jabłowo	ul. Szkolna 2	57	kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca	XIV w.	nr rej. 321
Jabłowo	ul. Szkolna 2	57	ogrodzenie kościoła paraf. p.w. Św. Wawrzyńca i cmentarza przykościelnego		
Jabłowo	ul. Szkolna 2	57	kolumna św. Wawrzyńca na cmentarzu przykościelnym	XX w. 1920 r.	
Jabłowo	ul. Szkolna 2	57	grobowiec Jackowskich	XIX w. II poł.	

Jabłowo	ul. Szkolna 2	57	plebania kościoła p.w. Św. Wawrzyńca	XX w. lata 20	
Jabłowo	ul. Szkolna 5	61/3	szkoła	XX w. lata 20	
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/39	dwór	XIX w.	
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/39	park dworski		
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/39	fragment ogrodzenia, brama wjazdowa w zespole dworsko-folwarcznym	XIX w.	
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/40	d. chlewnia w zespole dworsko - folwarcznym	XX w. lata 20	
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/40	d. stodoła w zespole dworsko - folwarcznym		
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/39	bud. podworski – rządówka	XIX w.	
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/40	bud. podworski gospodarczy	XIX w. II poł.	
Jabłowo	ul. Starogardzka 2	20/40	bud. podworski - magazyn	XIX w.	
Jabłowo	ul. Dworcowa 2	76/2	bud. mieszkalny	XX w. I ćw.	
Jabłowo	ul. Dworcowa 2	76/2	bud. gospodarczy	XX w. I ćw.	
Jabłowo	ul. Szkolna 4	61/2	d. szkoła	XX w. poł.	
Jabłowo	ul. Szkolna 4	61/2	bud. gospodarczy d. szkoły	XX w. poł.	
<u>JANIN</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Janin	nr 8a	49/4	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Janin	nr 10	61/4	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Janin	nr 10	61/4	obora	XIX/XX w.	
Janin	nr 12	62/2	obora	XX w.	
Janin	nr 13	63/2	bud. mieszkalny	XIX w. 2 poł.	
Janin	nr 15	51/1	bud. mieszkalny	XIX w. poł.	
Janin	nr 15	51/3	obora	XIX w. 2 poł.	
Janin	nr 26	46	bud. mieszkalny		
Janin	obok domu nr 26	46	kapliczka z figurą Matki Boskiej		
Janin	nr 26	46	obora	XIX w. 4 ćw.	
Janin	nr 28	42	bud. mieszkalny	XX w. początek	
<u>KLONÓWKA</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Klonówka	ul. Parkowa 8	85/26	park dworski	XIX w.	
Klonówka	ul. Parkowa 8	85/27	d. kuźnia w zespole dworsko-folwarcznym	XIX/XX w.	
Klonówka	ul. Parkowa 8	85/27	brama w zespole dworsko-folwarcznym	XIX w.	
Klonówka	ul. Parkowa 8	85/27	transformator w zespole dworsko-folwarcznym	XX w.	
Klonówka	ul. Parkowa 8	85/27	d. płatkarnia w zespole dworsko-folwarcznym	XX w.	
Klonówka	ul. Kościelna 10	157	kościół parafialny p.w. Św. Katarzyny	XIV w.	nr rej. 739
Klonówka	ul. Kościelna	125	cmentarz		
Klonówka	ul. Kościelna 7	128	kapliczka przy plebani		
Klonówka	ul. Kościelna 10	157	ogrodzenie kościoła p.w. św. Katarzyny	XVIII w.	
Klonówka	ul. Kościelna	128	d. rządówka	XIX w.	
Klonówka	ul. Kościelna 7	128	bud. gosp.	XIX w.	
Klonówka	ul. Kościelna 7	128	bud. mieszkalny		
Klonówka	ul. Kościelna 1	130/1	szkoła	XIX w. 1912 r.	

Klonówka	ul. Kościelna 1	130/2	bud. gosp.	XIX w. 1912 r.	
Klonówka	ul. Kościelna 2	130/2	bud. mieszkalny	XIX w.	
Klonówka	ul. Kościelna 5	129	bud. mieszkalny – organistówka		
Klonówka	ul. Kościelna 25	122	bud. mieszkalny	XIX w.	
Klonówka	ul. Kościelna 33	119	bud. mieszkalny	XIX w.	
Klonówka	ul. Rajkowska 11		bud. mieszkalny	XIX w. 4 ćw.	
Klonówka	ul. Rajkowska 7		bud. mieszkalny	XIX w. 4 ćw.	
<u>KOKOSZKOWY</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Kokoszkowy	ul. Szkolna 8	68	kościół parafialny p.w. Św. Barbary	XIV w.	nr rej. 299
Kokoszkowy	ul. Szkolna 8	68	ogrodzenie kościoła p.w. Św. Barbary oraz cmentarza przykościelnego	XIV/XV w.	
Kokoszkowy	ul. Szkolna 8	68	plebania	XVIII w. 2 poł.	
Kokoszkowy	ul. Gdańska 11	221/77	spichlerz	XVIII/ XIX w.	
Kokoszkowy	ul. Druha Grzybka 68	552	bud. mieszkalny – poniatówka	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 7	6/1	bud. mieszkalny – poniatówka	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 7	6/1	stodoła	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 7	6/1	obora	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 9	8/2	bud. mieszkalny – poniatówka	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 9	8/2	stodoła	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 9	8/2	obora	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 10	4/1	stodoła	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Podgórna 10	4/1	obora	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Polna 4	3/1	bud. mieszkalny – poniatówka	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Polna 5	562/1	bud. mieszkalny – poniatówka	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	ul. Polna 5	562/1	obora	XX w. 1937 r.	
Kokoszkowy	Spacerowa 8	119/5	bud. gospodarczy	XIX w. poł.	
<u>KOLINCZ</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Kolincz	ul. Mostowa 1	56	bud. mieszkalny	XX w. 1910 r.	
Kolincz	ul. Mostowa 2	55	elektrownia wodna	XX w. 1910 r.	
Kolincz	ul. Mostowa 3	64/1	bud. mieszkalny	XX poł.	
Kolincz	ul. Mostowa 4	62/4	bud. mieszkalny	XX w.	
Kolincz	ul. Główna 52	12/4	d. szkoła	XX w.	
Kolincz	ul. Główna 52	12/4	bud. gospodarczy	XX w.	
Kolincz	obok nr 22 ul. Główna	77/15	figura Matki Boskiej		
Kolincz	ul. Główna 76	77/8	dwór		
Kolincz	ul. Główna 76	77/8	fragment zieleni w zespole dworsko-folw. z bramą	XIX/XX w.	
Kolincz	ul. Główna 104	204/12	dawny młyn wodny	XIX w. II poł.	
Kolincz	ul. Główna 115	95/8	stodoła	XIX w. IV ćw.	
Kolincz	ul. Polna 13	145	bud. mieszkalny	XX w. 1900 r.	
Kolincz	w sąsiedztwie Leśniczówki Brunswald	200/9	bud. mieszkalny	XX w.	
Kolincz	Leśniczówka Kochanki	200	bud. mieszkalny	XX w. 1905	
Kolincz	ul. Główna 105	102	elektrownia wodna	XX w. 1912 r.	
<u>KOTEŻE</u>					

miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Koteże	ul. Wróblewskiego 5	62	szkoła	XX w. poł.	
Koteże	ul. Wróblewskiego 5	62	bud. gospodarczy szkoły – ob. OSP	XX w. poł.	
Koteże	ul. Główna 21	195/2	bud. mieszkalny	XIX w. koniec	
Koteże	ul. Główna 29	203/2	bud. mieszkalny	XX w. 1924 r.	
Koteże	ul. Główna 29	203/2	obora	XX w. lata 20	
Koteże	ul. Główna 47	213	bud. mieszkalny	XX w. poł.	
Koteże	ul. Wróblewskiego 6	83	bud. mieszkalny	XX w. 1910 r.	
Koteże	ul. Sikorki 12	39/4	bud. mieszkalny	XIX w. 1832 r.	
Koteże	Spokojna 7	259/2	bud. mieszkalny osady leśnej	XX w. 1912 r.	
<u>KRAĞ</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Krağ	nr 44	90	park dworski	XIX w.	
Krağ	nr 44	89	dworek	XIX w. 1854 r.	
Krağ		89	kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP	XIX w.	nr rej. 1674
Krağ		89	ubikacja przykościelna	XX w.	nr rej. 1674
Krağ	przy plebanii	84/2	kapliczka	XX w. lata 50	
Krağ		89	ogrodzenie kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP oraz dworu z parkiem i dwiema bramami	XIX w. II poł.	
Krağ		181/2	cmentarz niemiecki		
Krağ	nr 3	253	bud. mieszkalny	XIX w. III ćw.	
Krağ	nr 3	253	obora	XIX w. II ćw.	
Krağ	nr 5	194/4	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Krağ	nr 16	175/1	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Krağ	nr 16	175/1	obora	XIX w. 1900 r.	
Krağ	nr 16	175/1	stodoła	XIX w. 1900 r.	
Krağ	nr 27	152	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Krağ	nr 28	151/1	bud. mieszkalny	XIX w. II poł.	
Krağ	nr 35	118	bud. mieszkalny	XX w. 1905 r.	
Krağ	nr 41	54/2	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Krağ	nr 56	95/2	bud. mieszkalny	XIX w. 1930 r.	
Krağ	nr 59	94/4	bud. mieszkalny	XX w. 1930 r.	
Krağ	nr 61	24/3	budynek gospodarczy	XX w. I ćw.	
Krağ	nr 63	103/1	bud. mieszkalny – PKP		
Krağ	nr 63	103/1	bud. gospodarczy – PKP		
Krağ	nr 64	117	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Krağ		103	dworzec PKP		
<u>LINOWIEC</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Linowiec	nr 21	82/2	szkoła	XX w. 1901 r.	
Linowiec		68/3	obora w zespole folwarcznym		
Linowiec	nr 10	84	bud. mieszkalny	XX w. I ćw.	
<u>LIPINKI SZLACHECKIE</u>					

miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Lipinki Szlacheckie	przy drodze polnej do Marywilu	12/6	kapliczka – figura Matki Boskiej		
Lipinki Szlacheckie	ul. Jana Pawła II 40	18	szkoła	XX w. 1908 r.	
Lipinki Szlacheckie	ul. Jana Pawła II 40	18	bud. gospodarczy	XX w. 1908 r.	
<u>NOWA WIEŚ RZECZNA</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Nowa Wieś Rieczna	ul. Rieczna 31	124/5	dwór	XIX w. poł.	nr rej. 1014
Nowa Wieś Rieczna	ul. Rieczna 31	124/5	park dworski	XIX w.	nr rej. 1014
Nowa Wieś Rieczna	ul. Rieczna 6	65/1	d. szkoła	XX w. 1910 r.	
Nowa Wieś Rieczna	ul. Rieczna 6	65/1	bud. gospodarczy d. szkoły	XX w. 1910 r.	
Nowa Wieś Rieczna	obok nr 43 rozdroże ul. Rieczna	65/2	kapliczka		
Nowa Wieś Rieczna	ul Rieczna 34	5	bud. gospodarczy PKP		
Nowa Wieś Rieczna	ul. Rieczna 34	5	bud. mieszkalny		
Nowa Wieś Rieczna	ul. Rieczna 34	5	bud. mieszkalny		
<u>OKOLE</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Okole	ul. Miodowa 8	31/1	bud. mieszkalny	XIX w 1887 r.	
<u>OWIDZ</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Owidz	ul. Parkowa 6	132/15	dwór	XIX w. koniec	nr rej. 1167
Owidz	ul. Parkowa 6	132/15	park dworski	XIX w. koniec	nr rej. 1167
Owidz	ul. Parkowa 6	132/16	bud. gospodarczy	XIX w. koniec	nr rej. 1167
Owidz	ul. Parkowa 3	132/18	bud. gospodarczy	XIX w. koniec	
Owidz	Dietrich Tadeusz ul. Parkowa 6	132/16	bud. gospodarczy	XIX w. koniec	nr rej. 1167
Owidz	ul. Parkowa 4	132/8	dom mieszkalny w zespole dworu	XIX w. koniec	nr rej. 1167
<u>ROKOCIN</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Rokocin	Parkowa 4	114	dwór	XIX w.	nr rej. 1206
Rokocin	Parkowa 4	114	park dworski	XIX w.	nr rej. 1206
Rokocin	ul Krótka 1	35/12	Obora	XX w. 1 ćw.	
Rokocin	nr 17	54/29	bud. gospodarczy	XX w. 1 ćw.	
<u>RYWAŁD</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Rywałd	centrum wsi, naprzeciwno	121/3	kapliczka- figura Matki Boskiej	XX w.	

	przystanku PKS				
Rywałd	ul. Starogardzka 61	121/14	dwór	XX w. 1900 r.	
Rywałd	ul. Starogardzka 61	121/14	brama w zespole folwarcznym	XX w. 1900 r.	
Rywałd	ul. Starogardzka 40	69	bud. mieszkalny	XIX w. II ćw.	
Rywałd	ul. Okrężna 8	91	bud. mieszkalny	XIX w. II poł.	
Rywałd	ul. Okrężna 8	91	piwniczka	XIX w.	
Rywałd	ul. Okrężna 8	91	stodoła	XX w. 1924 r.	
Rywałd	ul. Okrężna 5	87	bud. mieszkalny	XIX w.	
Rywałd	ul. Okrężna 4	86	bud. mieszkalny PGR	XIX/XX w.	
Rywałd	ul. Okrężna 3	85	bud. mieszkalny	XIX w. lata 70	
Rywałd	ul. Okrężna 2	84	bud. mieszkalny	XIX w.	
Rywałd	ul. Okrężna 1	83/2	bud. mieszkalny	XIX w. lata 70/80	
<u>SIWIAŁKA</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Siwiałka	nr 6	167/2	bud. mieszkalny	XIX w. 2 poł.	
Siwiałka	nr 6	167/2	bud. gosp.	XIX w. 2 poł.	
Siwiałka	nr 8	117	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Siwiałka	nr 9	144/1	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Siwiałka	nr 13	127	bud. mieszkalny	XX w. 1901 r.	
Siwiałka	nr 13	127	bud. gosp.	XX w. początek	
Siwiałka	nr 13	127	obora	XX w. 1901 r.	
Siwiałka	nr 14	125/4	stajnia	XIX w. 2 ćw.	
Siwiałka	nr 21	123	bud. mieszkalny	XIX w. 4 ćw.	
<u>STARY LAS</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Stary Las	nr 3 i 4	39 i 40	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Stary Las	nr 5b	14/12	kuźnia obecnie składzik		
Stary Las	nr 8	12	bud. mieszkalny		
<u>SUCUMIN</u>					
miejsowość	adres / właściciel	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Sucumin		37/27	pałac	XIX w.	nr rej. 861
Sucumin		37/27	park	XIX w.	nr rej. 861
Sucumin		37/24	transformator przy pałacu		
Sucumin		37/27	ogrodzenie z bramami i bud. magazynu		
Sucumin		37/27	stajnia I w zespole pałacowym	XIX w. koniec	
Sucumin		37/27	stajnia II w zespole pałacowym	XIX w.	
Sucumin		37/27	chlewnia IV w zespole pałacowym	XIX w.	
Sucumin		37/27	dawna stajnia /obora		
Sucumin		37/27	rządcówka w zespole pałacowym	XIX w. 1 poł.	
Sucumin		37/23	chlewnia VI w zespole pałacowym, tzw. owczarnia	XIX w.	
Sucumin		155/9	dawna cegielnia związana z pałacem	XIX w. III ćw.	
Sucumin		155/8	bud. mieszkalny w zespole dawnej cegielni	XX w.	

				lata 20, 30	
Sucumin		155/9	transformator w zespole dawnej cegielni	XX w. 1910 r.	
Sucumin	nr 27	40/3	dawna szkoła	XIX/XX w.	
Sucumin	nr 15	185/3	chlew obora	XIX/XX w.	
<u>SUMIN</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Sumin	nr 47	103	kościół parafialny p.w. Św. Jana Chrzciciela	XX w. 1926 r.	nr rej. 1185
Sumin		162	cmentarz		
Sumin		102/3	kapliczka przydrożna		
Sumin	nr 38	121	dwór	XX w. 1865 r.	
Sumin		120, 121	park dworski	XX w. początek	
Sumin	nr 4	15/1	bud. mieszkalny	XX w. 1909 r.	
Sumin	nr 27	101/7	bud. mieszkalny	XX w. początek	
Sumin	nr 28	35	bud. mieszkalny	XX w. początek	
Sumin	nr 31	133	dawna gorzelnia	XIX w. 2 poł.	
Sumin	nr 32	128/2	dawna karczma	XX w. 1912 r.	
Sumin	nr 33	32/4	bud. mieszkalny	XX w. 1908 r.	
Sumin	nr 34	124/2	stodoła	XX w. 1939 r.	
Sumin	nr 34	124/2	obora	XX w. 1939 r.	
Sumin	nr 35	125	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Sumin	nr 51	157	dawna plebania	XX w. 1909 r.	
Sumin	nr 55	93	bud. mieszkalny	XX w.	
Sumin	nr 63	255/1	Leśniczówka Wygoda	XX w. 1912 r.	
Sumin	nr 72	258	bud. mieszkalny	XX w. 1907 r.	
Sumin	nr 73	254	stodoła	XX w. początek	
Sumin	nr 75	253/1	bud. mieszkalny	XX w. początek	
Sumin	nr 75	253/1	bud. gospodarczy	XX w. początek	
Sumin	nr 76	241/1	bud. mieszkalny	XX w. 1915-1925	
Sumin	nr 76	241/1	bud. gospodarczy	XX w. 1915- 1925	
Sumin	nr 77	252	bud. mieszkalny	XX w. 1910 r.	
Sumin	nr 78	243/1	bud. mieszkalny	XIX w. IV éw.	
Sumin	nr 78	243/1	brama w zagrodzie nr 78	XIX w. IV éw.	
Sumin	nr 87	153/9	bud. mieszkalny	XX w. 1913 r.	
Sumin	nr 68	260	bud. mieszkalny	XX w. 1905 r.	
Sumin	nr 45	149	bud gospodarczy	XX w. 1905 r.	
<u>SZPEGAWSK</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Szpegawsk	ul. Kasztanowa 24	317/4	dwór	XIX w. 1 poł.	nr rej. 740
Szpegawsk	ul. Kasztanowa 24	317/4	park dworski	XIX w. 1 poł.	nr rej. 740
Szpegawsk	ul. Kasztanowa 24	317/4	bud gosp. podworski	XIX w. 1 poł.	
Szpegawsk	ul. Starogardzka 8	314/1	budynek gosp. w zespole dworskim	XIX w.	

				2 poł.	
Szpęgawsk	ul. Starogardzka 8	314/1	bud. mieszkalny	XIX w.	
Szpęgawsk	ul. Starogardzka 7	324/4	bud. mieszkalny	XIX w. 2 poł.	
Szpęgawsk		135/4	grobowiec rodziny Palleske na cmentarzu poewangelickim	XIX w. 2 poł.	
Szpęgawsk	ul. Starogardzka 13	64	szkoła	XIX w. koniec	
Szpęgawsk	ul. Kasztanowa 21	269/1	bud. mieszkalny	XIX w. poł.	
Szpęgawsk	ul. Kolejowa 4	68	bud. mieszkalny –poniatówka	XX w. 1935-1938	
Szpęgawsk	ul. Kolejowa 4	68	obora w zespole poniatówki	XX w. 1935-1938	
Szpęgawsk	ul. Kolejowa 4	68	stodoła w zespole poniatówki	XX w. 1935-1938	
Szpęgawsk	ul. Starogardzka 11	334	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Szpęgawsk	ul. Starogardzka 11	334	budynek gospodarczy	XIX w. 1900 r.	
Szpęgawsk	ul. Starogardzka 10	334	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Szpęgawsk	ul. Starogardzka 9	334	bud. mieszkalny	XIX w. 1900 r.	
Szpęgawsk	ul. Starogardzka 9	334	bud. gospodarczy	XIX w. 1900 r.	
Szpęgawsk	ul. Leśna 7	132/5	bud. mieszkalny osady robotników LP	XX w. I ćw.	
Szpęgawsk	ul. Leśna 7	132/5	bud. gosp. osady robotników LP	XX w. 1924 r.	
Szpęgawsk	ul. Kolejowa 2	69	dworzec PKP	XX w. 1955 r.	
Szpęgawsk	ul. Kolejowa 4	69	bud. mieszkalny		
<u>TRZCIŃSK</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Trzcіńsk		113	cmentarz poniemiecki		
Trzcіńsk	nr 18	47/1	dawna szkoła	XX w. I ćw.	
Trzcіńsk	nr 35	65	bud. mieszkalny	XIX w. 2 poł.	
<u>ZDUNY</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Zduny		39/1	transformator w zespole zagrody nr 65	XX w.	
Zduny	nr 5	11	bud. mieszkalny	XX w. 1930 r.	
Zduny	nr 6	48/13	bud. mieszkalny	XX w. 1928 r.	
Zduny	nr 19, 20	74, 75/2	bud. mieszkalny	XIX/XX w.	
Zduny	nr 46	293/2	bud. mieszkalny	XIX w. 2 poł.	
<u>ŻABNO</u>					
miejsowość	adres	nr działki	obiekt	wiek/datowanie	uwagi
Żabno	Żabno 17	47/6	bud. mieszkalny	XIX w. 1889 r.	